

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**ZİHİNSEL ENGELLİ VE / VEYA OTİZM TANISI OLAN
ÇOCUĞA SAHİP EBEVEYNLERİN ÇOCUKLARINI
KABUL RED DÜZEYİ VE YAŞAM DOYUMLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİ**
Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Tuğba MUŞTU EREN

İstanbul, 2018

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**ZİHİNSEL ENGELLİ VE / VEYA OTİZM TANISI OLAN
ÇOCUĞA SAHİP EBEVEYNLERİN ÇOCUKLARINI
KABUL RED DÜZEYİ VE YAŞAM DOYUMLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİ**
Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Tuğba MUŞTU EREN

Öğrenci No:

140790118

Danışman:

Dr. Öğr. Üyesi Neslim GÜVENDEĞER DOKSAT

İstanbul, 2018

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Zihinsel Engelli ve / veya Otizm Tanısı Olan Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuklarını Kabul Red Düzeyi ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişki**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 26/06/2018

Tuğba MUŞTU EREN

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

26.06.2018

Enstitümüz *Psikoloji* Anabilim Dalı *Klinik Psikoloji* Programı yüksek lisans öğrencilerinden **140790118** numaralı **Tuğba MUŞTU EREN'in** "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Zihinsel Engelli Ve/Veya Otizm Tanısı Olan Çocuğa Sahip Ebeveynlerin, Çocuklarını Kabul - Red Düzeyi Ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişki*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 29.05.2018 tarih ve 2018/22 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (50) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında *oyçokluğu/aybirliği* ile **Kabul/Red veya Düzeltme** kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Neslim GÜVENDEĞER DOKSAT
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin EBADİ
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE

Dr. Öğr. Üyesi Melek ASTAR
(FSM Vakıf Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Tuğba MUŞTU EREN
Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Neslim GÜVENDEĞER DOKSAT
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2018
Alanı : Klinik Psikoloji
Anahtar Kelimeler : Kabullenme, Reddetme, Yaşam Doyumu

ÖZ

ZİHİNSEL ENGELLİ VE / VEYA OTİZM TANISI OLAN ÇOCUĞA SAHİP EBEVEYNLERİN ÇOCUKLARINI KABUL RED DÜZEYİ VE YAŞAM DOYUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Bu çalışmanın amacı zihinsel engelli ve / veya otizm tanısı olan çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarını kabul red düzeyleri ile yaşam doyumları arasındaki ilişkisinin incelenmesidir. Ek olarak, araştırmada ebeveynlerin cinsiyeti, yaşı, eğitim düzeyi, gelir düzeyi gibi değişkenlerin ebeveyn kabul red düzeyleri ile yaşam doyumları üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Araştırmanın evreni İstanbul ili Şişli ilçesinde zihinsel engelli veya otistik bozukluk tanısı almış çocuk sahibi ebeveynler oluşturmaktadır. Bireylerin demografik özelliklerini öğrenmek adına Kişisel Bilgi Formu ve değişkenleri ölçmek adına da Ebeveyn Kabul Red Kontrol Ölçeği ile Yaşam Doyumu Ölçeği uygulanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde Bağımsız Örneklem t testi, tek yönlü varyans analizi ve Pearson Korelasyon analizi kullanılmıştır.

Araştırmada sosyo-demografik özelliklere göre bakıldığında; erkeklerin ihmal alt ölçeğinden aldıkları puanların kadınların ihmal alt ölçeğinden aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu, kadınların kontrol alt ölçeğinden aldıkları puanların erkeklerin kontrol alt ölçeğinden aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu, üniversite mezunu olan ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanların lise mezunu ve altı olan bireylerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu ve ortaokul mezunu ve altı olan ebeveynlerin red ölçeğinden aldıkları puanların üniversite mezunu olan bireylerin red ölçeğinden aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu gibi sonuçlara ulaşılmıştır. Ayrıca; ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlar arttıkça ebeveynlerin sıcaklık-şefkat, düşmanlık, ihmal, red ve ebeveyn kabul red ölçeklerinden aldıkları puanlarda düşmekte olduğu görülmüştür.

Araştırmanın sonunda yer alan tartışma bölümünde bulgulara dayalı olarak araştırmacılara ve alanda çalışan psikolojik danışmanlara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Name and Surname : Tuğba MUŞTU EREN
Supervisor : Asistant Prof. Neslim GÜVENDEĞER DOKSAT
Degree and Date : Master, 2018
Department : Clinical Psychology
Key Words : Acceptance, Rejection, Life Satisfaction

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN ACCEPTING – REJECTING LEVELS AND LIFE SATISFACTION OF PARENTS OF CHILDREN WITH MENTAL DISABILITIES OR OTISM SPECTRUM DISORDER

The aim of this study is to analyze the relationship between accepting- rejecting levels and life satisfaction of parents of children with mental disabilities or otism spectrum disorder. In addition, the effects of gender, age, education level, an income rate on the accepting- rejecting levels and life satisfaction of parents were investigated. The population of the study consisted parents of children with mental disabilities or otism spectrum disorder from a rehabilitation centre in Şişli - İstanbul. The Demographic Information Form, Parental Acceptance-Rejection/Control Questionnaire, Life Satisfaction Scale were administered to the parents to measure the variables. Independent Sample t Test, Anova and Pearson Correlation Analysis were used in the analysis of the obtained data.

According to the socio-demographic characteristics of the survey; the scores of men on the neglect subscale were higher than the scores on the neglect subscale of women, women's control subscale scores were higher than men's control subscale scores. The scores of the life satisfaction scale of the parents who graduated from the university were higher than the scores of the life satisfaction scale of the highschool graduates and lower education levels. The scores of the rejection scale of the secondary school graduates and lower education levels were higher than the scores of the university graduates rejection scale. In addition; as the scores of the parents' life satisfaction scale increased, the scores of warmth - compassion, hostility, neglect, rejection and parental acceptance rejection decreased.

At the discussion part of the study, suggestions were made for researchers and psychological counselors on the basis of findings.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZ	i
ABSTRACT	ii
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL AÇIKLAMALAR

1.1.Zihinsel Engel	4
1.1.1.Zeka Geriliğinin Sınıflandırılması	5
1.1.1.1.Psikolojik Sınıflama	5
1.1.2.Eğitsel Sınıflama	6
1.2.Otizm	7
1.2.1. DSM-V Otizm Spektrum Bozuklukları Tanı Ölçütleri	9
1.3. Özel Gereksinimli Çocuklar ve Aile	10
1.4. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı (EKAR)	11
1.4.1. Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu	12
1.4.2. Ebeveynliğin Kontrol Boyutu	14
1.4.3. Ebeveyn Kabul-Reddi Alt Kuramları	14
1.4.3.1. Kişilik Alt Kuramı	14
1.4.3.2. Başa Çıkma Alt Kuramı	15
1.4.3.3. Sosyo - Kültürel Sistem Alt Kuramı	16
1.4.4. Ebeveynlerin Kabul-Red Durumları ile İlgili Araştırmalar	16
1.5. Yaşam Doyumu	17
1.5.1. Ebeveynlerin Yaşam Doyumuna İlişkin Araştırmalar	18

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1.Araştırmanın Amacı	20
2.2. Araştırmanın Önemi	21
2.3.Araştırmanın Modeli.....	22
2.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	22
2.5. Verileri Toplama Araçları	23
2.5.1. Sosyodemografik Bilgi Formu.....	23
2.5.2.Ebeveyn Kabul Red Ölçeği.....	23
2.5.3.Yaşam Doyumu Ölçeği.....	24
2.6. Verilerin Toplanması	24
2.7. İstatistiksel Analizler	24

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1 Sosyo-Demografik Özellikler.....	25
3.2 Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeğinin Puanlarının ve Ebeveyn Kabul Red Kontrol Ölçeğinin Puan Ortalamaları ve Güvenilirlik Değerlerinin İncelenmesi	26
3.3 Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeğinin Puanlarının ve Ebeveyn Kabul Red Kontrol Ölçeğinin Puanlarının Sosyodemografik Özelliklere Göre Karşılaştırılması	27
3.4. Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeğinden Aldığı Puanlar İle Ebeveynlerin Ebeveyn Kabul Red Kontrol Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Bulgular	33

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

4.1.Cinsiyet Değişkenine Göre Yaşam Doyumu Düzeyinin İncelenmesi.....	37
4.2. Cinsiyet Değişkenine Göre Ebeveyn Kabul Red Kontrol Düzeyinin İncelenmesi	37
4.3. Yaş Değişkenine Göre Yaşam Doyumu Düzeyinin İncelenmesi	38
4.4. Yaş Değişkenine Göre Ebeveyn Kabul Red Kontrol Düzeyinin İncelenmesi	38
4.5. Eğitim Düzeyine Göre Yaşam Doyumu Düzeyinin İncelenmesi	39
4.6.Eğitim Düzeyine Göre Ebeveyn Kabul Red Kontrol Düzeyinin İncelenmesi	39
4.7. Gelir Düzeyine Göre Yaşam Doyumu Düzeyinin İncelenmesi.....	40

4.8. Gelir Düzeyine Göre Ebeveyn Kabul Red Kontrol Düzeyinin İncelenmesi	40
4.9. Engelli Olan Çocuğunun Tanısına Göre Yaşam Doyumu Düzeyinin İncelenmesi.....	41
4.10. Engelli Olan Çocuğunun Tanısına Göre Ebeveyn Kabul Red Kontrol Düzeyinin İncelenmesi	41
4.11. Engelli Olan Çocuğun Bakımında Bakım Veren Kişiye Yardımcı Olan Kimsenin Olma Durumuna Göre Yaşam Doyumu Düzeyinin İncelenmesi	42
4.12. Engelli Olan Çocuğun Bakımında Bakım Veren Kişiye Yardımcı Olan Kimsenin Olma Durumuna Göre Ebeveyn Kabul Red Kontrol Düzeyinin İncelenmesi.....	42
4.13. Yaşam Doyumu İle Ebeveyn Kabul Red Kontrol Düzeyinin İncelenmesi.....	42
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	44
KAYNAKÇA	46
EKLER.....	53
Ek 1. Demografik Bilgi Formu	53
Ek 2. Yaşam Doyumu Ölçeği	54
Ek 3. Ebeveyn Kabul – Red Kontrol Ölçeği (Ekro/K Ebeveyn Formu)	55
Ek 4. Etik Kurul Onayı	62
ÖZGEÇMİŞ	63

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 3.1: Sosyo-Demografik Özelliklere İlişkin Dağılımları.....	25
Tablo 3.2: Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeği ve Ebeveyn Kabul Red Kontrol Ölçeği Alt Boyut ve Toplam Puan Dağılımları ve İç Tutarlılıklarının Değerlendirilmesi.....	26
Tablo 3.3: Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Grupların Yaşam Doyumu ve Ebeveyn Kabul Red Kontrol Ölçeklerinin Puanları Açısından Bağımsız Örneklem t Testi İle Karşılaştırılması	27
Tablo 3.4: Ebeveynlerin Yaşları İle Ebeveynlerin Yaşam Doyumu ve Ebeveyn Kabul Red Kontrol Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkiyi Pearson Korelasyon Analizi İle İncelenmesi	28
Tablo 3.5: Ebeveynlerin Eğitim Düzeylerine Göre Grupların Yaşam Doyumu ve Ebeveyn Kabul Red Kontrol Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Açısından Anova Testi İle Karşılaştırılması	29
Tablo 3.6: Ebeveynlerin Gelir Düzeylerine Göre Grupların Yaşam Doyumu ve Ebeveyn Kabul Red Kontrol Ölçeklerinin Puanları Açısından Bağımsız Örneklem t Testi İle Karşılaştırılması	30
Tablo 3.7: Ebeveynlerin Engelli Olan Çocuğunun Tanılarına Göre Grupların Yaşam Doyumu ve Ebeveyn Kabul Red Kontrol Ölçeklerinin Puanları Açısından Bağımsız Örneklem t Testi İle Karşılaştırılması.....	31
Tablo 3.8: Ebeveynlerin Engelli Olan Çocuğunun Bakımında Kendilerine Yardımcı Olan Kimsenin Olup Olmadığına Göre Grupların Yaşam Doyumu ve Ebeveyn Kabul Red Kontrol Ölçeklerinin Puanları Açısından Bağımsız Örneklem T Testi İle Karşılaştırılması	32
Tablo 3.9: Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeğinden Aldığı Puanlar İle Ebeveyn Kabul Red Kontrol Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkiyi Pearson Korelasyon Analizi İle İncelenmesi	34

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 3.1. Araştırmanın Modeli.....	22
-------------------------------------	----

KISALTMALAR

DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
EKAR	: Ebeveyn Kabul Red Kuramı
EKRÖ/K	: Ebeveyn Kabul-Red/ Kontrol Ölçeği
OSB	: Otizm Spektrum Bozukluk
SPSS	: Statistical Package for Social Sciences
YDÖ	: Yaşam Doyumu Ölçeği

GİRİŞ

Ebeveynler doğumdan önce çocukları ile ilgili ve onlarla birlikte geçecek bir hayatın planlamasını yaparlar, çocuk sahibi olmayı düşlemek ve doğuma kadar geçen süre hayal kurma sürecidir denilebilir. Doğumla birlikte çocuğun beklenildiği gibi sağlıklı olmaması ebeveynlerin hayal kırıklığı yaşamasına sebep olabilir. Bu duygusal yıkım ile birlikte çocuğun engelinin getirmiş olduğu güçlükler de ailenin çocuğu kabul etme düzeyini etkileyebilir. Aileler kimi zaman çocuklarının engelinin kabul edebilirler, kimi zaman ise reddedebilirler.

Aileler, zihinsel engelli teşhisi konulduktan sonra bu olağan olmayan ve beklenilmeyen durumu kabul etme ve uyum sürecinde bazı aşamalardan geçerler. Zihinsel engelli bir çocuğun varlığı ile birlikte ailelerin kaygı ve karmaşa yaşamaları beklenen bir durumdur. Bu aşamadan sonra mutsuzluk, hayal kırıklığı, suçluluk, inkar ve belki de yas süreci yaşanabilir. Yeni duruma uyum ve alışma ise en yaşanacak olan son aşamadır. Beklenmeyen bu durumun yaratacağı kaygı, stres ve mutsuzluğun aile üyelerinin yaşam doyumlarına etki etmesi kaçınılmazdır.

Zihinsel engelli teşhisi konulmuş çocuk sahibi olan aileler genellikle çocuklarına karşı neler yapacaklarını ya da gelecekte neler ile karşılaşacaklarını bilememenin endişesini taşımaktadır. Normal gelişim gösteren çocuklara göre bakım başta olmak üzere hayatın pek çok alanında çok özel gereksinimleri olan engelli çocukların aile yaşantısına uyumunun sağlanabilmesinde de bazı sıkıntılar yaşanmaktadır. Bütün bu endişelerin öbeğinde ailelerin bilinmeyene karşı duydukları korku bulunmaktadır.

Genellikle iletişim problemi olan çocuğun ihtiyaçları ve istekleri ile ilgilenme, aile düzeninin sürdürülmesi, alışılmışın dışında gerçekleşen davranışlarla baş etme, tehlikeler karşısında çaresiz olan çocuğun sürekli denetim altında tutulması gibi oldukça yıpratıcı görevler ile birlikte kişisel ihtiyaçların ve ailenin diğer fertlerinin ihtiyaçlarının giderilmeye çalışılması bireyi fazlasıyla yorar ve strese sokar. Bireyin bu ortamda duygusal sorunlar yaşaması kaçınılmazdır. Aile panik yaşamakta, suçluluk duymakta, acı çekmekte ve bunlara bağlı olarak, rollerini yerine getirmekte zorlanmaktadır.

Bu çalışmada zihinsel engellik veya otizm teşhisi konulmuş çocuk sahibi olan ebeveynlerin yaşam doyumları düzeyleri ile çocuklarını kabul-red düzeyleri arasındaki ilişki inceleme konusu yapılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, zihinsel engellik veya otizm teşhisi konulmuş çocuk sahibi olan ebeveynlerin yaşam doyumları düzeyleri ile çocuklarını kabul-red düzeyleri arasındaki ilişkinin sosyodemografik değişkenler açısından incelenmesi hedeflenmiştir.

Problem Cümlesi

Ebeveynlerin çocuklarını kabul ve red etme düzeyleri ile yaşam doyumları arasında bir ilişki var mıdır?

Alt Problemler

Aşağıda araştırmayla ilgili alt problemlerin neler olduğuna dair bilgi verilmiştir.

1. Ebeveynlerin cinsiyetlerine göre kabul red düzeyleri ve yaşam doyumları puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
2. Ebeveynlerin yaşları ile kabul red düzeyleri ve yaşam doyumları puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
3. Ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre kabul red düzeyleri ve yaşam doyumları puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
4. Ebeveynlerin gelir düzeylerine göre kabul red düzeyleri ve yaşam doyumları puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
5. Ebeveynlerin çocuklarının tanılarına göre kabul red düzeyleri ve yaşam doyumları puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
6. Ebeveynlerin çocuklarının bakımında kendilerine yardımcı kimsenin olup olmamasına göre kabul red düzeyleri ve yaşam doyumları puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Sayıtlılar (varsayımlar)

Aşağıda araştırmayla ilgili sayıtlıların neler olduğuna dair bilgi verilmiştir.

- i. Araştırmanın örnekleminin evreni temsil ettiği,
- ii. Araştırmaya gönüllü katılan ebeveynlerin Ebeveyn Kabul Red ve Yaşam Doyumu Ölçeklerinde yer alan sorulara içten ve doğru yanıt verdikleri,
- iii. Araştırmada kullanılan Ebeveyn Kabul Red ve Yaşam Doyumu Ölçeklerinde geçerlilik ve güvenilirliklerinin oldukları varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Aşağıda araştırmayla ilgili sınırlılıkların neler olduğuna dair bilgi verilmiştir.

- i. Araştırmadan elde edilen bulgular, ebeveynlerin veri toplama araçları kapsamındaki kullanılan “Kişisel Bilgi Formu”, “Ebeveyn Kabul Red Ölçeği”, “Yaşam Doyumu Ölçeği”nde yer alan sorulara verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.
- ii. Araştırma sonuçları, yalnızca araştırmanın örnekleminde yer alan ebeveynler için genellenebilir olması, araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

TANIMLAR

Kabullenme:Çocuğun anne babası ya da bakımından sorumlu kişi tarafından sıcaklık, bağlılık, ilgi, alaka, destek görmesi, rahat ettirilmesi ya da basitçe sevilmesidir (Yamaç, 2011).

Reddetme: Çocuğa anne babası ya da bakımından sorumlu kişi tarafından sıcaklık, ilgi, alaka, sevgi gibi tutumların yerine bunların tersi olan zarar verici bedensel ve ruhsal davranışların gösterilmesidir (Yamaç,2011).

Yaşam Doyumu: Kişinin neye sahip olmak istediği ve gerçekte neye sahip olduğunun kıyaslanmasıyla gün yüzüne çıkan netice olarak ifade edilmektedir. Bireyin hayalleri ve gerçek hayatta sahip olduklarını kıyaslanması neticesinde ortaya çıkan sonucu vardır (Altay ve Avcı, 2009).

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL AÇIKLAMALAR

1.1.Zihinsel Engel

Zihinsel engel durumu, doğumun evreleri içinde ve sonrasında birbirinden farklı sebeplerden dolayı genel zihinsel işlevlerde büyük ölçüde eksik faaliyet olarak açıklanabilir. Bu eksikliklerden dolayı adaptasyon ve kendilik değerlerinde sorun yaşanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre 170 milyondan fazla kişi zihinsel engellerle başa çıkmaya çalışmaktadır.

Kavramlar ve algılar yardımıyla soyut ya da somut nesneler arasındaki ilişkiyi kavrayabilme, soyut düşünme, muhakeme etme ve bu zihinsel işlevleri uyumlu şekilde bir amaca yönelik olarak kullanabilme yetenekleri zekâ olarak adlandırılmaktadır. (Öztürk ve Uluşahin, 2011, s. 744). Zihinsel engellilik durumu, temel beyin faaliyetlerinin sağladığı fonksiyonlarda bozukluğun var olmasıdır. Zihinsel engele sahip kişilere yapılan IQ testi sonucunda, kişiler “eğitilebilir” “öğretilebilir” ve “tamamen bakıma muhtaç” şeklinde sınıflandırılabilir (Öngün, 2011).

Engelli olma durumu, sahip olunan yetersizlik veya herhangi bir bozukluk sebebiyle ve insani özellikler ve değerler, kültürel ve sosyal faktörlere bağlı olarak, kişiden beklenen davranış ve hareketlerin kısıtlandığı veya tamamen yapılamadığı, bireylerin ve çevresini oluşturan insanların öz kontrollerinin dışında gelişmiş yaşam biçimi durumlarından biridir (Yıldırım ve ark., 2012, s. 201).

DSM-5’e göre, zihinsel engelli olma durumu, bilim, teknik ve kültürün değişik dallarında sahip olunan işlevlerin önemli derecede düşük seviyede olması durumu olup, kişinin beslenme, giyinme vb. gereksinimlerini karşılaması, bir mesleğe dahil olması, sağlık ve güvenlik gibi yaşamaya adapte olmasını gerektiren fonksiyonlarda kısıtlamaların olmasıdır. Bu tür problemler 18 yaşından önce başlar (Köroğlu, 2014, s. 25).

1.1.1.Zeka Geriliğinin Sınıflandırılması

Zeka geriliği olan çocuklar kendi içlerinde bazı farklılıklar göstermektedir ve benzer noktalarına göre gruplandırılmakta ve sınıflandırmada da göz önünde bulundurulana göre değişiklikler göstermektedir (Sucuoğlu, 2016, s. 65).

1.1.1.1.Psikolojik Sınıflama

Bir grubu, bir bireyi belirleyen; hareket etme, düşünme, duygulanma biçimlerinin bütününe sınıflandırırken, çocuğa yapılan IQ testleri sonucunda, çocuğun yaptığı skor esas alınmaktadır (Cavkaytar ve Diken, 2007).

Sağlık Bakanlığı tarafından zihinsel engel durumlarını kategorize etmek adına şu şekilde bir sınıflama yapılmıştır: Sınır mental kapasite (IQ 70-80), hafif (IQ 50-69), orta (IQ 35-49), ağır (IQ 20-34), çok ağır (IQ 20'nin altında) (MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2012).

Hafif Derecede Zihinsel Engellilik (50-69 IQ): Hafif derecede zihinsel engeli olan bireyler, zeka geriliklerinin %85'ini oluşturur. (Öztürk ve Uluşahin, 2014). Hafif derecede zihinsel engeli olan yetişkin kişilerin IQ testi sonuçları göz önüne alındığında 10 yaşındaki sağlıklı bir çocuğun sonuçlarıyla eş değer olduğu görülmektedir. Hafif zihinsel engeli olan kişiler; hayal gücü, yaratıcılık, yargılama gibi alanlarda daha çok zorlanmaktadır. Fakat özel eğitim programları ve çevresinin yardımı ile sosyal, basit akademik ve mesleki alanda uyum sağlayabilmektedir (Sucuoğlu, 2016, s. 68).

Orta Derecede Zihinsel Engellilik (IQ 35-49): Muhakeme, dil, öz bakım, motor becerilerde gerilik gösterirler fakat basit direktifleri kavrayabilirler. Kontrol edildikleri takdirde kolay işleri yapabilir, basit sosyal aktivitelerde bulunabilir, özel eğitim de alıyorsa; okuma, yazma ve saymayı öğrenebilirler. (ikinci sınıf seviyesinde). Yine de yaşamları boyunca desteğe ihtiyaç duyacaklardır. Zekâ geriliği olan kişilerin %10'unu bu grup oluşturmaktadır (Öztürk ve Uluşahin, 2011, s. 744-810). Bu gruba dahil olan kişiler, hususiyetlerine göre aldıkları eğitime rağmen diğer kişilerin desteğine ihtiyaç duyarlar ve genellikle; kişisel bakım, iletişim kurma yetenekleri, hareket kontrolü programlarına dair bir eğitim almaları tercih edilir (Sucuoğlu, 2016, s. 69).

Ağır Derecede Zihinsel Engellilik (IQ 20-34):Zihnin işlevlerine ek olarak kavramsal, pratik, sosyal ve kişisel bakım yetilerindeki yetersizlikler nedeniyle hayatları boyunca devam eden, hayatlarının her alanında daimi ve yoğun olarak özel eğitim ve destek eğitim hizmetlerine gereksinim duyarlar. Harekette gerilik, dili kullanabilmede az ve geç gelişim, kişisel bakımları konusundaki yetersizlikleriyle beraber, çevrelerindeki diğer bireylere bağımlı, bakım ve kontrolleri yapılarak yaşamlarını sürdürebilirler. (Öztürk ve Uluşahin, 2011, s. 744-810).

Çok Ağır Derecede Zihinsel Engellilik (IQ 0-20):Kişinin zihinsel engelinin yanında, diğer birçok engelinin var olması dolayısıyla; günlük yaşamlarında, kişisel bakımları konusunda ve temel akademik becerileri hususunda bütünüyle yeterli olmamasından dolayısıyla yaşamları boyu çevrelerindeki diğer bireyler tarafından bakım ve kontrole ihtiyaç duyan grubu oluşturan kişilerdir (MEB, 2012). Basit komutları ve açıklamaları anlamakta zorluk çekmekte, çok ağır seviyede hareket kabiliyeti geriliği veya sakatlık durumu yaşamakta, hareketlerinin kısıtlı olması sonucunda, bu grubun içinde yer alan bireylerin birçok temel ihtiyacı başkaları tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu gruptaki bireylerin yaşam süreleri, ortalama yaşam süresinin oldukça altındadır (Öztürk ve Uluşahin, 2011, s. 744-810).

1.1.2.Eğitsel Sınıflama

Zihinsel engelli kişilerin öğrenme kabiliyetleri göz önüne alınmış ve eğitilebilir, öğretilabilir, ağır derecede zihinsel engelliler olarak üç kısımda değerlendirilmiştir. Eğitilebilir düzeydeki grubun içinde yer alan kişiler; 50 ile 70 arasında IQ'ya sahip olan okuma, yazma, matematik becerilerine sahip ve yetişkinliklerinde kişisel bakımlarını yapabilen, çevrelerindeki bireylerin bakımına ihtiyaç duymayan ve çalışma hayatında var olabilen, bu hayata adapte olabilen kişilerdir. Öğretilabilir gruba dahil olan bireyler, bilişsel beceri düzeyini geliştirmede zorluk yaşamaktadırlar. Bu bireylerin eğitim programları, işlevsel bilişsel becerileri, bağımsız yaşayabilme düzeyleri ve sahip oldukları sosyal yetileri içine almaktadır. Ağır derecede zihinsel engellilerin ise, özel eğitim alsalar dahi bağımsız bir yaşama sahip olamayacakları onanmış, kişisel bakım, hareket kabiliyetleri ve iletişim becerileri eğitim programlarının temelini oluşturmaktadır (Sucuoğlu, 2016, s. 72).

Eğitilebilir Zihinsel Engelliler: 50-54 ve 70-75 aralığında zekâ seviyesine sahiptirler. Okul dönemleri ele alındığı zaman akademik yönden yeterli olmadıkları görülmüştür.

Akademik alanda gelişme durumu, üçüncü ya da dördüncü sınıf düzeyinde edinilebilir. Bu gruptaki bireyler; temel nitelikte akademik yetileri (okuyabilme, yazabilme, matematik gibi) öğrenebilme ve özel eğitim olanaklarıyla, normal ilköğretim eğitiminden faydalanabilecekleri için bu şekilde sınıflandırılmışlardır. Bu gruptaki bireyler kişisel bakım sağlama becerilerini de öğrenmekte zorluk yaşamazlar, yetişkinlik döneminde bir meslek grubuna tamamen ya da kısmen dahil olabilir, geçimlerini bu yolla sağlayabilirler. Bu olanağı sağlamak için bu gruptaki bireylere, özel eğitim programları aracılığıyla aktarılan bilgiler daha çok mesleki alandadır (Ersoy ve Avcı, 2000).

Öğretilbilir Zihinsel Engelliler: 25-35 ile 50-55 aralığında zekâ düzeyine sahiptirler. Gerilikleri okul öncesi dönemde tespit edilebilir durumdadır. “Öğretilbilir” kavramı iki anlama gelebilmektedir: Bilişsel beceri alanında eğitim alamazlar. Günlük hayatta, kişisel bakımlarını sağlama, kolay iletişim kurma ve sosyal uyum sağlama kabiliyetlerini edinebilirler.

Bundan dolayı bu gruptaki zihinsel engelli çocuklara kişisel bakım sağlama, kolay iletişim kurma ve çevreye uyum kabiliyeti sağlanabilmesi önemlidir. Bu gruptaki bireyler, yetişkinlik düzeyine geldikleri zaman, bir meslek sahibi olabilir (evde veya korumalı iş yerlerinde) geçimlerini sağlayabilir ve üretime destek sağlayabilirler. Fakat yine de bazı konularda çevrelerinde bulunan bireylerin desteğine ihtiyaç duyabilmektedirler(Ersoy ve Avcı, 2000). 35 ya da daha alt seviyede IQ’ya sahip olan bireyler, temel ihtiyaçlarını ve kişisel bakımlarını kısıtlı bir şekilde öğrenme yetisine sahiptir fakat yaşamları boyunca süreklilik gerektiren biçimde yardım ve bakıma ihtiyaç duyacak durumdadırlar(Eripek, 2005).

1.2.Otizm

Otizm, doğuştan olan, beynin ve sinir sisteminin farklı yapısından ya da işleyişinden kaynaklandığı kabul edilen nörobiyolojik bir bozukluktur. Genellikle çocuk 3 yaşına ulaştığında belirginleşir. Dilde sağlanması gereken gelişim süresinin uzun olması ya da bu gelişimin hiç oluşmaması ilk belirti olabilir.

Otizm tanısı konulmuş her çocuk birbirleriyle aynı özelliklere sahip değildir, otizmin kişideki düzeyi de, kendini her bireyde farklı gösterebilir(Köroğlu, 2014). En belirgin özellikleri ise şu şekildedir: çocukların kendilerini dışarıdaki dünyadan soyutlaması, kavramları öğrenmede güçlük, aynı şeyleri sürekli tekrar etmede ısrarcı davranış,

konuşulanları anlamlandırmada güçlük, farklı gelen şeylere karşı gösterdikleri tepkilerdir. Otizm belirtilerinin açığa çıktığı çocuklarda, kendilerine belli bir düzen yaratma, bu düzeni rutin hale getirme ve düzene sıkı sıkıya bağlanma gibi davranışlar görülür. Buna bağlı olarak, değişikliklere karşı aşırı tepkileri aşırıya kaçabilir. Ev içi düzendeki basit değişiklikler bile otizm tanısı konmuş çocukları çok fazla rahatsız edebilir. Duyduğubu rahatsızlık, çocuğun öfke nöbetleri geçirmesine dahi sebep olabilir. Otizm tanısı almış çocuklarda tekrarlayan basit hareketler görülebileceği gibi (ritmik sallanma hareketi, el çırpma vb.) çevresindeki bireylere ve kendilerine tehdit oluşturabilecek, zarar verebilecek eylemler de görülebilir (Özbey, 2009).

Otizm tanısı konmuş bireylerin farklı davranışları, öğrenim gördükleri dönemler içinde de devamlılığını korumaktadır. Hafızaları kuvvetlidir. Bu güçlü hafıza (ezberleme yetisi) öğrenmeyi kolaylaştırıyor olsa da işlevsellik açısından yeterli değildir. Bireyin beynine ulaşan bilgiler, bireye muhakeme yeteneği sağlayamaz. Otizmlili tanısı konmuş bir çocuk sosyal alan içinde de güçlü becerilere sahip değildir, duygudaşlık kuramaz, surat ifadelerine anlam yükleyemez. Tepkileri diğer bireylere göre farklı olabilir. Her otizm tanısı konmuş çocuk, aynı dış etkene benzer tepkiler vermez. Örneğin; yüksek sese karşı bir çocuk tepki göstermezken, başka bir çocuk aşırı tepki gösterebilir. Konuşma yetisinin olmaması otizmlili çocukların birçoğunda görülen bir özelliktir. Otizmlili bireylerin ebeveynleri, tanı öncesinde çocukların nesneleri işaret etmeme, sese tepki vermeme gibi davranışlarının olduğunu dile getirmektedir (Ege, 2006).

Fiziksel temas kurmaktan kaçınmaları, özellikle yaşamlarının ilk dönemlerinde çevresinde bulunan insanlarla göz teması kurmaktan kaçınmaları ve insanların farkında olmadıkları için onlara karşı ilgi duymayan tutumları, toplumsal kuralları anlama-anlamlandırma ve oyun oynama kabiliyetlerinde bulunan eksiklikler otizmin sosyal özelliklerini tanımlar (Akfidan, 2016, s. 18).

Temel yaşam becerileri eksik kalmış olan otizmlili bireyler çoğu zaman kişisel bakımlarını sağlama konusunda zorluk çekerler. Bu yüzden bireyin birçok alanda (toplumsal, duygusal, iletişimsel ve akademik vb.) yetersizlikler yaşamasına ve kişisel bakımlarına dair ihtiyaçları kendileri karşılama söz konusu olduğunu yardıma ihtiyaç duymasına neden olur. Otizmlili bireylerin çevresine olan duygularında eksikliğe sahip olmaları, toplumla olan iletişimlerinde güçlük yaşamaları, sosyal utangaçlık ve korku sorununa sahip olmaları dolayısıyla zaman geçtikçe toplum ile aralarında bir engel teşkil etmekte ve toplum ile aralarındaki ilişki negatif düzeye ulaşmaktadır (Çopuroğlu ve Mengi, 2014, s. 623).

Diyalog kurma becerilerindeki gerilikleri; konuşma dilini öğrenmelerindeki gecikme ya da bu yetinin hiç gelişmeme durumu, çevresindeki sohbetlere dahil olamama durumu, iletişime geçme ve devam ettirme konusundaki zayıflık , yineleyici dil kullanımı, kelimeleri doğru kullanamama, sözcükleri özgünleştirme, dil bilgisi kurallarına uyumda zorluk çekme, konuşma biçimi (hız, sıklık, ritim ve vurgu problemleri) konusunda çekilen sorunlar ve farklılıklar olmak üzere geniş bir biçimde incelenebilir. Bütün bu konuşma ve sosyal yaşam yetilerinin telâfi edilmesi söz konusu değildir. Çünkü otizm tanısı konmuş çocuklar, söz ile olan iletişimin dışındaki iletişim biçimlerinde de sorunlar yaşamaktadırlar. OSB'li çocuklar diyalog kurmak isteyen bireylere karşı tepkisiz kalır ya da duymuyormuş gibi yaparlar. Bir ihtiyaçları olduğu zaman iletişim kurabilen bu çocuklar, diğer zamanlarda iletişim kurmayı tercih etmezler(Bodur ve Soysal, 2004,s .394).

1.2.1. DSM-V Otizm Spektrum Bozuklukları Tanı Ölçütleri

A. Toplumsal iletişim ve toplumsal etkileşimde sürekli yetersizliğin olması.

1. Diyalog kuramamak, iletişimi sürdürememek, ilginin toplanamaması, duygu paylaşımında yetersizlik gibi toplumsal-duygusal karşılık vermedeki yetersizlikler,
2. Göz teması, jest ve mimiklerin kullanılması gibi sözel olmayan iletişim davranışlarında yetersizler,
3. İlişkileri geliştirmekte, devam ettirmekte ve anlamakta güçlük.

B. Aşağıdakilerden en az ikisinin varlığı ile kendini gösteren, sınırlı, tekrarlayıcı davranışlar, ilgiler ya da etkinlikler.

1. Tekdüze, tekrarlayıcı motor davranış, eşya kullanımı veya konuşma
2. Rutine sadık kalma, aynı davranışlarda ısrar
3. Sınırlı, sabitlenmiş ilgiler, yaygın olmayan nesnelere anormal ilgi
4. Duyusal olarak çok aşırı ya da çok az duyarlılık veya çevrenin duyusal boyutuna aşırı ilgi

C. Belirtiler gelişimin erken evrelerinde mevcut olmalı

D. Belirtiler önemli alanlarda klinik olarak anlamlı düzeyde bozukluğa yol açmalıdır.

E. Bozukluk zihinsel yetersizlik veya genel gelişimsel gerilik kaynaklı olmamalıdır (Köroğlu, 2014, s. 25-29).

1.3. Özel Gereksinimli Çocuklar ve Aile

Bir çocuk dünyaya geldiği zaman ebeveynlerine verdiği mutluluk duygusu, çocuğun özel gereksinimleri olduğunun anlaşılması sonucunda yerini şok duygusuna ve yoğun bir üzüntü haline bırakır. Bu çocukların ebeveynleri, diğer ebeveynlerin aksine genellikle yerine getirmeleri zorunlu olmayacak bir takım ek sorumluluklara sahiptirler(Akkök, 1997, s. 9).

Gelişim süreci normal ilerleyen, sağlık durumu normal olan bir çocuğa sahip olmak tüm ebeveynlerin doğal ve ortak beklentisidir, aksi bir durumda hissedilen negatif duygular oldukça normaldir. Yaygın Gelişimsel Bozukluk gösteren bir çocuğun ihtiyaçları tüm aile bireylerinin hayat biçimlerini ve bu hayatı şekillendirme anlayışlarını etkiler, değiştirir. Bu durumlarda ebeveynlerin yoğun bir kaygı duyması olasıdır(Duygun, 2001).

Ebeveyn olmak, bu bireylerin hayalleri, duyguları ve benlik algılarını olumlu etkileyen bir durumdur. Zihinsel yetersizliği olan çocukların, ebeveynlerin benlik kavramlarına etkisi negatiftir. (Akkök ve ark., 1992, s. 8).

Çocuğun özel gereksinimli olduğu fark edildikten sonra negatif duygular (inkar, suçlama, utanma, karamsarlık, acıma vb.) aileyi etkisi altına alabilir. Aileyi oluşturan bireylerin duydukları streste artışlar görülebilir, bu stresin birikimi bireyleri bunalım durumu içine sokabilir (Kara, 2003).

Bu ek sorumlulukların yarattığı stres, ebeveynlerde bazı problemlerin meydana gelmesine neden olabilir. Kas ağrıları, tansiyon problemleri, yeme bozuklukları, sinir sistemi bozuklukları, migren, baş ağrıları, uyku düzeninin bozulması vb. fiziksel problemler, birlikte odaklanama, unutkanlık, sanrılar görme gibi ussal problemler sürekli kızgınlık, ağlama nöbetleri, soyutlanma, tutarsızlık ve depresyon gibi duygusal sorunlar yaşanabilmektedir (Duygun, 2001, s. 20).

Çocuğun farklı ihtiyaçları olduğunun fark edilmesinin ardından oluşan depresyonun ardında ifade etmekte güçlük çekilen ve baskılamaya çalışılan öfke durumu yatar (Fışılolu, 1993).

Durumun kabullenilmesi ile birlikte çocuğun özel ihtiyaçlarının giderilmesi için uğraşır, gelişimi ve eğitim hayatı için ihtiyaç duyulan hamleleri yapar ve çocukların ihtiyacı olan alakayı, sevgiyi sağlar. Hayata adapte olabilmeleri için çaba gösterirler. Ebeveynlerin

çocukları ve çevreleri ile iletişiminin düzgün gidebilmesi adına bu sürecin kısa sürede atlatılması gerekmektedir (Aydoğan ve Danca, 2000).

ÜstünerTop (2009) Otizm semptomlarının açığa çıktığı çocuklara sahip ebeveynler ile yapılan çalışma neticesinde; ebeveynlerin sürecin başında durumu benimsemekte güçlük çektikleri, hayat biçimlerinin eskisine göre daha farklı bir şekil aldığı, daha duygusal ve hassas oldukları, kendilerini çevrelerinden uzaklaştırdıkları, gelecekle ilgili düşüncelerindeki negatiflikler, kurdukları hayallerden vazgeçme eğilimine sahip oldukları, bütün bunlara rağmen çocuklarına ebeveynlik yapmanın onları mutlu ettiği ve eskisine göre bambaşka bir bakış açısına sahip oldukları gözlemlenmiştir (Üstüner Top, 2009, s. 36).

Gülaldı (2010) tarafından 48 otizm, 50 Serebralpalsi tanısı almış çocuk sahibi anne ile gerçekleştirilen çalışma sonucunda annelerin ebeveynlik stresi arttıkça yaşam doyum düzeylerinin azaldığı saptanmıştır (Gülaldı, 2010, s. 61).

Çolakkadioğlu ve ark. (2004) tarafından 25 Serebralpalsi, 26 Otizm, 29 MentalRetardasyon tanısı almış ve 89 normal gelişim gösteren çocuk sahibi anne ile gerçekleştirilen çalışma sonucunda otizimli, zihinsel engelli ve serebralpalsi'li çocuklu annelerin, normal gelişim gösteren çocuklu annelere göre depresyon ve kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır (Çolakkadioğlu ve ark., 2004, s. 44).

1.4. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı (EKAR)

Bireyin ruhsal ve bedensel gelişim süreci içindeki çocukluk dönemi önem arz eder. Ebeveyn Kabul Red Kuramı (EKAR) psikoloji kuramlarının büyük kısmında yetişkinlik öncesi döneme yönelik mühim açıklamalar yapmıştır (Aslan, 2014, s. 14).

EKAR Kuramı, bireyin çocukluk dönemine dair ebeveynleri tarafından onaylanma ya da reddedilme hissi, çocuğun gelişimini etkileyen alanlara adaptasyonu hakkındaki etkilerini araştıran sosyal bir kuramdır. Kuramda, ebeveyn tarafından çocuğa sergilenen çeşitli davranışların (reddedilme veya kabullenilme) sebep-sonuç ilişkisi ve bu konu hakkındaki farklılık gösteren dinamikler araştırılmakta; çocuğun çevresiyle olan ilişkisi ve kişilik biçimi değerlendirmeye alınmakta, sosyokültürel faktörlerle arasında olan iletişime bakılmaktadır. (Rohner, 2016). EKAR Kuramı, ebeveyn ve çocuk arasında gelişen, çocuğun kabul veya reddi

algılama biçimini, bu durumun sebep ve sonuçlarını açıklamak ve anlam yüklemek üzerine çalışır(KhalequeveRohner, 2002, s. 55).

Çocukların ebeveynler tarafından onaylanması veya reddedilmesi gelişimleri açısından önemli bir rol oynamaktadır. Ebeveynler tarafından kabul-red dinamiği çocukların birçok alandaki gelişim düzeylerini ve yetişkinlik dönemlerinde çevreyle olan uyumlarını oluşturur. (Şendil ve Kızıldağ, 2004). Ebeveyn ve çocuk arasındaki onaylayıcı ve samimi ilişkiler, bağımsızlık duygusu başta olmak üzere birçok pozitif duyguyu, olumlu yönde geliştirir ve çocukların kendileri hakkındaki düşüncelerini olumlu bir düzeye taşır. Karşı görüşlü ve yıkıcı (redde dayalı) tutumlar ise, çocukların çevreyle olan ilişkilerinde de onay alamamasına, güvensiz ve çekingen tutum sergilemesine sebep olur. (Gander ve Gardiner, 2010).

EKAR Kuramı, ebeveynliğin sıcaklık boyut olarak isimlendirilen (samimiyet) ebeveynlerin çocukla aralarında kurduğu duygusal ilişkini boyutu ve kalitesine, ebeveynin çocuğa karşı duygularını ifade etme biçimi üzerine araştırmalar yapmıştır. Sıcaklık boyutu, bir yanında kabulü diğer yanında ise reddetmeyi bulundurur. Rohner, kişilerin çocukluk döneminde ebeveynleri ile aralarında geliştirmiş oldukları ilişki boyutunun, sıcaklık boyutu içindeki kabul ve red uçları arasında olduğunu öne sürer. Sıcaklık boyutu, hem çocukla ebeveyn arasındaki sosyal iletişimin niteliğini, hem de çocukların akılları içindeki ebeveyn figürüne dair ip uçlarını bize aktarır. (Khaleque ve Rohner, 2002, s. 55).

1.4.1. Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu

Ebeveynlerin onay ve red değerlendirmeleri, ilişki içindeki samimiyeti sağlamaktadır. Her çocuk ihtiyaçlarını karşılayan kişi tarafından belli bir düzeyde sevgi görmüş olması sebebiyle, kendini bu boyutun herhangi bir aşamasına dahil hissedebilir. Dolayısıyla sıcaklık boyutu kavramı, ebeveynlerle çocuklar arasındaki hissi ilişkinin özelliklerini ve ebeveynlerin bu hisleri çocuklarına anlatabilmek için kullandıkları iletişimin biçimlerini içerir. (Rohner veKhaleque, 2012).

Ebeveynlerin içinde bulunduğu samimiyet durumu, bir ucunda kabulü, sevgi ve şefkati içerir. Ebeveyn kabulü fiziksel açıdan temas ile ifade edilir. (sarılma, okşama, kucaklama, destekleyici bakış, öpme, gülümseme, hoşgörülü davranma, yanlışları telafi etme vb.); sözel açıdan ifade etme biçimleri ise şöyle sıralanır: iltifat etme, cesaret verici konuşmalar yapma,

çocuğun kendisini özel hissetmesini sağlayacak sözler söylemek, çocukla diyalog kurmak gibi davranışlardır. Ebeveyn reddi ise, sevgi ve ilgi eksikliği ile fiziksel olarak sergilenen davranışlardan ve/veya sözel olarak kendini gösteren yıkıcı davranışlardan oluşur. Ebeveyn reddi; soğukluk ve duygusuzluk, düşmanlık ve saldırganlık, kayıtsızlık ve ihmalcilik, ayrışmamış reddetme şeklinde ortaya çıkabilir (Rohner, 2016).

Soğukluk ve duygusuzluk:Ebeveynlerin çocuklarına gösterdikleri olumlu duygu ve davranışları (sevgi, sıcaklık)göstermede eksilme veya bu tür olumlu duygu ve davranışların bütünüyle yok olmasıdır. (RohnerveKhaleque, 2007).

Düşmanlık ve saldırganlık:Düşmanlık gösterme durumu nefret, suçlu görme, kızgınlık, art niyet veya öfke gibi olumsuz duygulardan oluşurken, bu tür duygu ve davranışların çocuğa zarar vermesi, çocuğu yıpratması olasıdır. Ebeveynlerde görülen düşmanlık tutumuna yol açan bu olumsuz duygu durumları genellikle saldırganlığı tetikleyici nitelik taşır. Saldırganlık kavramı “Diğer bir canlı ya da nesneye yönelik incitici ve rahatsız edici davranışlar” olarak tanımlanmaktadır Bu davranışa örnek olarak; vurmayı, bir şey fırlatmayı, çimdiklemeyi, sıkmayı, yaralamayı fiziksel örnekler içinde değerlendirebiliriz. Çocukta var olan eksiklikleri alay konusu yapmak, çocuğa sözlü olarak zarar verici nitelikte kelimeler sarfetmek, incitici, küçük düşürücü, özgüvenini zedeleyici, düşüncesiz ve hep olumsuz, yıkıcı eleştiri cümlelerini dile getirmek vb. ise sözlü örnekler içinde değerlendirilebilir (Aslan, 2014, s. 16). Ebeveynler; incitici, rahatsız edici jest ve mimikler yoluyla da çocuklarına yönelik saldırgan tutumlar içine girebilirler (Rohner ve ark., 2007).

Kayıtsızlık ve ihmâl:Ebeveynlerin sergilediği kayıtsızlık davranışı zamanla ihmale dönüşmektedir. Kayıtsızlık tutumu ile kayıtsızlığın harekete bürünmesi sonucu kendini gösteren ihmalkârlık tutumu arasında, doğrudan bir ilişki bulunmamaktadır (Örn: düşmanlık ve saldırganlık). İhmâl, ebeveynlerin çocuklarının duygusal ihtiyaçlarına doğru şekilde ya da istenen düzeyde karşılık vermemesinden ileri gelir. Psikolojik ve fiziksel açıdan çocuklarının erişemediği duyarsız ebeveynler, çocuklarının temel ihtiyaçlarını ihmâl eden ebeveynlerdir. (huzur, mutluluk, destek veya ilgi) Çocuğun maruz bırakıldığı bütün bu negatif tutumlar; kendisini dışlanmış ve sevilmeyen bir birey gibi görmesine sebep olabilir. (Rohner, 2004).

Ayrışmamış reddetme:Ayrışmamış red, açık bir şekilde reddedildiği anlaşılmasa bile, çocuğun aile bireylerince istenmediğini, uzaklaştırıldığı, reddedildiğini ve sevilmediğini hissetme durumudur. Ayrışmış red durumunda bütün bu tutumlar açıktan sergilenmektedir.

(saldırganlık,ihmal, çocuğun öznel olarak hissettiği düşmanlık ve kayıtsızlık vb.) (Rohner, 2016).

“Ayrışmış” red ile “ayrışmamış” red arasındaki farkın belirtilmesi önemlidir. Ayrışmış red, aşikâr biçimde davranış düzeyinde saldırganlık ve/veya ihmal gibi tutumlarının sergilenmesi ile kendini açıkça gösterir. Subjektif olarak, birey tarafından düşmanlık ve/veya kayıtsızlık duyguları sergilenerek yaşanabilir. Ayrışmamış red, sadece kişinin –ortada, gözlenebilen red emareleri olmadığı halde- sevilmediğine dair kişisel düşüncelerini kapsamaktadır (Çetin, 2005, s. 44).

1.4.2. Ebeveynliğin Kontrol Boyutu

Ebeveynliğin diğer bir boyutu ise ebeveyn kontrolü adı verilen kavramdan ileri gelir. Bireyin hayatının her evresinin seyrinde bu boyutun önemi fazladır. Aşırı izin verici ve aşırı kısıtlayıcı ebeveyn davranışları olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Kontrol boyutunda, çocuklarının yaşam biçimini imkan dahilinde kısıtlamaktan kaçınan anne ve babalar izin veren uçta iken, çocuklarına karşı aşırı kontrolcü bir tutum sergileyen anne babalar kısıtlayıcı uçta yer almaktadırlar(Rohner, 2004).

1.4.3. Ebeveyn Kabul-Reddi Alt Kuramları

1.4.3.1. Kişilik Alt Kuramı

Kişilik alt kuramı, çocukluk döneminde benimsenen ebeveyn kabul-reddi durumunun, kişilik yapısı ve zihinsel gelişimi gibi durumların yol açtığı psikolojik sonuçlar hakkında açıklama yapmayı hedefleyen alt teoridir. Kuramın ana hipotezi, çocuğun duygularına yönelik oluşan güven ve rahatlık hissinin ebeveynleriyle arasındaki ilişkinin kalitesine bağlı olduğu; anne veya baba tarafından kabul veya reddedilmenin çocuğun kişilik yapısı ve psikolojik durumu üzerinde fazlasıyla etkili olduğudur. (Rohner ve Khaleque, 2005).

Çocukluk döneminde reddedilme tutumuna maruz kalan kişilerin, bu tutuma karşı bir tepki geliştirdikleri (davranışsal veya duygusal), bu tepkiyi genelde endişeli ve güvensiz bir tutum sergileyerek açığa vurdukları belirtilmiştir. Bu alt teoriye göre, ebeveynleri tarafından reddedilmenin çocuğu oluşturan kimlik üzerinde belirgin yedi kişilik özelliği ile kendini gösterdiği ileri sürülmektedir. Etnik kimlik veya kültür, bu durumun oluşmasına engel teşkil

etmemektedir. Ortaya çıkan yedi kişilik özelliği ise, bu alan içinde “psikolojik uyum” olarak tanımlanır. (Rohner ve ark., 2002). Yedi kişilik özelliği şu şekilde tanımlanmıştır: bağımlılık ve savunmacı bağımsızlık, düşmanlık ve saldırganlık, duygusal tepkisizlik,olumsuz öz-saygı, olumsuz öz-yeterlilik, duygusal tutarsızlık ve olumsuz dünya görüşü.

Bu kişilik özelliklerinin her biri birbirinden ayrı boyutlarda değerlendirilir ve bu alanda var olan boyutlar arasında olumsuz olan uçları temsil eder.Çocuklarda algılanan ebeveyn reddinin, aldığı zaman ve sahip olduğu dereceye göre metinde bahsi geçen yedi kişilik özelliğinin boyutları arasında herhangi bir noktada gözlemlenebilmektedirler(Rohner ve Khaleque, 2005).

1.4.3.2. Başa Çıkma Alt Kuramı

EKAR kuramına göre bu reddedilme biçimi, diğer reddedilme biçimlerine maruz kalan kişilerde görülen etkiler baz alındığında, bu tutum ile duygusal açıdan daha etkili biçimde başa çıkan yetişkin ve çocuklarla ilişkili olan bir alt kuramdır (Rohner, 2004).

Red ile baş etme mekanizmasına sosyal bilişsel yeteneklerin bazıları etkili katkılar sunabilmektedirler. Bunlara örnek olarak; belirgin kendilik algısı, kendi kendine karar verebilme yeteneği ve olayları kişisel olarak almama tutumlarını verebiliriz. Kendilerini çok iyi tanıyan bireyler genelde belirgin kendilik algısı gelişmiş olarak nitelendirilmektedirler. Muhakeme yeteneği yüksek olanların, etrafında olan olaylar üstündeki kontrol becerileri çok daha yüksektir. Muhakeme yeteneği zayıf düzeyde olanlar ise, olanları kontrol becerisinden yoksundur ve kendilerini bir kukla gibi hissetmeye yatkındırlar. Olayları çok fazla içselleştiren bireyler,kendilerini olumsuz olayların suçlusu olarak görme ve bütün olumsuzlukları üzerlerine alma eğiliminde olmaktadır. Olayları kişisel olarak algılamayanların ise, iletişim problemlerini çözmede daha olumlu bir tutum sergiledikleri ve bütün bun olumsuzluklarla mücadele etmek için psikolojik bir kaynağa sahip oldukları söylenmektedir. Bu üç sosyal bilişsel yetenek, reddedilme tutumuna ciddi şekilde maruz kalmış olan kişiler için koruyucu nitelikte bir tutum olma özelliğini taşır (Rohner ve Khaleque, 2005).

Bireyler, red tutumuna maruz kaldıkları dönemden sıyrıldıkça, yetişkinlik süreçleri içinde bu tutumların aksinin varlığını deneyimledikleri oranda iyileşme ve uyum gösterme eğilimine sahip olmaktadır (Rohner ve ark., 2002).

1.4.3.3. Sosyo - Kültürel Sistem Alt Kuramı

Kişisel ve çevresel etmenlerin, ebeveyn ve çocuklardan oluşan iki tarafın üzerindeki etkilerini açıklamaya odaklanan bir alt kuramdır. Teori, sosyo kültürel sistem alanından yola çıkarak, ebeveyn kabul ve reddinin evrensel çaptaki nedenlerini önceden algılamaya ve açıklamaya çalışmaktadır. Teoride yer alan sosyo kültürel sistemdeki öğeler, doğal çevre, koruma sistemleri, ebeveyn davranışı, çocuğun kişiliği ve davranışları, kurumlaşmış ifade edici sistemler ve davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Rohner ve Khaleque, 2005, s. 300).

1.4.4. Ebeveynlerin Kabul-Red Durumları ile İlgili Araştırmalar

Önder ve Gülay (2010) tarafından zihin engelli çocuğu olan 80 anne-baba ve normal gelişim gösteren çocuğa sahip 80 anne-baba ile gerçekleştirilen çalışma sonucunda zihin engelli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarına karşı daha reddedici bir tutum sergilemektedirler (Önder ve Gülay, 2010, s. 748).

Yıldız (2009) tarafından 49 otistik çocuk ve 52 Down Sendromlu çocuk annesi ile gerçekleştirilen çalışma sonucunda annenin kabullenme veya reddetme davranışına ait algısı çocuğun yaşı, cinsiyeti, ailedeki çocuk sayısı, ailenin gelir düzeyi, annenin yaşı ve annenin eğitim durumu değişkenlerine göre farklılaşmadığı; fakat çocuğun engel grubuna göre farklılaştığı saptanmıştır. Otistik çocuğa sahip annelerin reddetme puanı “saldırganlık ve kin” alt boyutunda daha yüksek çıkmıştır (Yıldız, 2009, s. 97).

Işıkhan (2005) tarafından Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) denetiminde hizmet alan 2688 anneyle yüz yüze görüşme tekniği ile gerçekleştirilen çalışma sonucunda annelerin %62’sinin çocuklarının engelini kabul etmediği, çocuklarının engelli oluşunda kendilerini suçlu hissetmedikleri ama çocuklarıyla ilgilenirken psikolojik sıkıntıya düştüklerini belirtmişlerdir (Işıkhan, 2005, s. 16).

Özdiker (2002) tarafından dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan 9-12 yaş arası 60 çocuk annesiyle gerçekleştirilen çalışma sonucunda babanın yaşı arttıkça annenin reddetme davranışlarının azaldığı, çocuğun yaşı küçüldükçe annelerin sıcaklık-sevgi davranışlarının arttığı saptanmıştır (Özdiker, 2002, s. 144).

Erkan ve Toran (2004) tarafından 5 yaş çocuk sahibi olan yaşları 25-55 arasında değişen 123 anne ile gerçekleştirilen çalışma sonucunda annelerin eğitim düzeyi düştükçe çocuklarını red davranışlarının arttığı, eğitim düzeyi yükseldikçe red davranışlarının azaldığı; alt sosyo-ekonomik düzeye mensup annelerin yaşları, ailedeki çocuk sayısı ve ailede yaşayan birey sayısı arttıkça çocuklarına karşı olan reddetme davranışlarının arttığı saptanmıştır (Erkan ve Toran, 2004, s. 94).

İçmeli ve ark. (2008) tarafından zihinsel engelli çocuk sahibini olan 50 aile, sağlıklı çocuğu olan 30 aile ile gerçekleştirilen çalışma sonucunda engelli çocuk sahibi ebeveynlerin %24'ünün suçluluk ve pişmanlık duyduğu, %14'ünün isyan ve yılgınlık yaşadığı, %20'sinin çaresizlik ile yeterli sabır ve anlayışı gösteremedikleri saptanmıştır (İçmeli ve ark., 2008, s. 24).

1.5. Yaşam Doyumu

Bireyin yaşamını oluşturan tüm temel ihtiyaçlarının karşılanmasını açıklayan bir kavramdır. (istekler, beklentiler ve gereksinimler vb.) İlkel iç güdülerin yol açtığı ihtiyaçlar (beslenme, barınma, seks vb.) gibi birincil ve yaşamsal ihtiyaçlarla birlikte sevilme, onaylanma gibi duygusal boyuttaki temel ihtiyaçlar da karşılanması birey için zorunlu olan gereksinimleri oluşturmaktadır (Budak, 2000, s. 132). Yaşam doyumu ise, kişinin sürdüğü yaşama gösterdiği tepkidir. Yaşam doyumu, yaşamdaki belirli zaman dilimlerinin tanımlayıcı özelliğe sahip olmasıyla kendini gösterir (Terzi, 2005, s. 46).

Mutlu olmak isteyen insan hayata dair bazı beklentiler güdebilir, beklentileri ile elinde olanlar birbirini tutmayabilir, beklenti ile sahip olunan şeyler arasındaki uyum yaşam doyumunu belirler. İnsanların fiziksel ve psikolojik sağlıklarının, yakın ve uzak çevresiyle olan ilişkilerinin ve inanışlarının yaşam doyumu konusunda önemli bir yere sahip olduğu saptanmıştır. Yaşam standartlarının kalitesi ve kişiyi tatmin etme seviyesi, pozitif hisler ve yardıma ihtiyaç duymaksızın kendi ayakları üzerinde yaşamını devam ettirebilecek güce sahip olma durumu yaşam doyum belirtisinin çok büyük bir parçasını oluşturur. Çevresindeki

bireylerden birinin sorumluluğu bireyin kendi üzerinde ise, o kişinin yaşam kalitesi de bireyin kendi yaşamının kalitesini doğrudan etkiler (Koçoğlu, 2006, s.33).

Kişisel iyi oluş, mutluluk ve iyi oluş kavramları yaşam doyumu ile ilişkili olan ve genellikle aynı anlama gelecek şekilde kullanılan kavramlardır. Kişisel iyi oluş kavramı bireyin yaşam standardına bağlı olarak yaptığı bilişsel ve sezgisel tutumları içerir.

Yaşam doyumu bilişsel değerlendirme kapsamına girerken, olumlu ve olumsuz duygular ise duyuşsal değerlendirme kapsamında değerlendirilir. Olumlu duygu haz ve mutlulukları kapsarken; olumsuz mutsuzlukları ve acı veren zamanları içerir. Yaşam doyumu ise yaşama dair bütün bilişsel değerlendirmeleri içerir (Yetim, 2001, akt: Annak, 2005: 46).

Yaşam doyumu ve öznel iyi oluş arasındaki ilişki Eryılmaz ve Öğülmüş(2010) tarafından formülleştirilmiştir: Öznel İyi Oluş = (Yaşam Doyumu + Olumlu Duygu) - Olumsuz Duygu (Eryılmaz ve Öğülmüş, 2010, s. 194).

Neugarten ve ark (1961) yaşam doyumu yüksek seviyelerde olan bireylerin ortak özelliklerini sıralamıştır: Gerçekleşeceğine inandıkları amaçlara sahiptirler, günlük hayatlarından keyif almayı bilirler, geçmişe yönelik sorumluluktan kaçınmazlar, hayatlarına olumlu bakarlar, başkalarınca ve hatta kendileri tarafından çirkin olarak tanımlanan özellikleri ile barışıktırlar Neugarten ve ark. (1961).

1.5.1. Ebeveynlerin Yaşam Doyumuna İlişkin Araştırmalar

Akarsu (2014), tarafından zihinsel engelli çocuğu olan ebeveynler ile yapılan araştırmada; çalışan ebeveynlerin yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu, gelir seviyesinin artışına paralel olarak yaşam doyumunun da iyileştiği, çocuğun engel düzeyinin artışının yaşam doyumunu düşürdüğü saptanmıştır (Akarsu, 2014, s. 59).

Sarıkaya (2011), zihinsel engelli çocuğu olan ebeveynler ile gerçekleştirdiği araştırmada; sosyal destek arama ölçeğinde annelerin babalara oranla önemli ölçüde yüksek puanlar aldığını, yaşam doyumu düzeylerinde ise annelerin babalara oranla anlamlı derecede düşük puanlar aldığını saptamıştır (Sarıkaya, 2011, s. 44).

Akandere ve ark. (2009), değişik engel türlerine sahip çocuk aileleri ile gerçekleştirdikleri çalışma sonucunda; çocuk cinsiyetinin, anne ve babanın eğitim seviyesinin, gelir seviyesinin ve yaşlarının yaşam doyumları üzerinde etkisinin olduğunu saptamışlardır (Akandere ve ark., 2009, s. 29).

Duygun ve Sezgin (2003)'in gerçekleştirdiği çalışma sonucunda zihinsel engelli çocuğu olan annelerin diğer annelere kıyasla daha yüksek stres belirtilerine sahip oldukları, daha yüksek tükenmiş puanlarına sahip oldukları ve sosyal destek algılarının daha düşük seviyede olduğu saptanmıştır (Duygun ve Sezgin, 2003, s. 45).

Deniz ve ark. (2009), geekleştirdikleri çalışmada durumluk ve sürekli kaygı seviyelerinin ebeveynlerin yaşam doyumlarını etkilediğini saptamışlardır (Deniz ve ark., 2009, s. 965).

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde kullanılan sosyodemografik form ile kabul red düzeyi ve yaşam doyumu ölçeklerinin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları açıklanacaktır.

2.1.Araştırmanın Amacı

Küreselleşme, teknolojik gelişmeler ve pek çok faktör günümüz dünyasının hızla değişmesine neden olmaktadır. Bilgi toplumu yapısının yaygın hale gelmesiyle birlikte zihinsel engelli bireyler başta olmak üzere engelli bireylerin hayatlarına dair sorunlar gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Bunların başında ise bu bireylerin ilk sosyal çevresinde gördüğü tepki ve aile bireylerinin onlara yaklaşımı, aile bireyleri ile olan iletişim ve ilişkileri üzerine yaşanan sorunlar gelmektedir. Ebeveynlerin çocuklarının üstün zekalı, başarılı vb. özelliklere sahip olması üzerine beklentileri günümüzde çok daha fazla artmıştır. Hem ebeveynler üzerindeki toplumsal baskı hem de onların çocuklarının başarısına dair beklentileri günümüzün başarı odaklı toplumunun genel bir özelliği haline gelmiştir. Bu durum özellikle de zihinsel ve diğer özel gereksinimli engelleri olan çocuklara sahip veliler için daha da geçerli olmaktadır. Çocuklarının pek çok konuda başarılı olmasını umarken, zihinsel bir engelle çocuklarını doğmuş olması ebeveynlerde depresyon, endişe, ümitsizlik, mutsuzluk gibi olumsuz psikolojik durumlara yol açabilmektedir. Bu da dolaylı olarak ebeveynlerin hayatlarından aldıkları doyumu da olumsuz etkileyebilmektedir.

Zihinsel engelli ve / veya otistik tanısı almış bireylerin ev içerisine kapatılıp topluma adapte olmasına izin verilmemesi, hem engelli bireyin kendisini hem de ailesinin elini kolunu bağlamaktadır. Ebeveyn hem engelli çocuğunun genel durumundan ötürü psikolojik sorunlar yaşayabilirken hem de bu durum utanç gibi olumsuz duyguların oluşmasına ve engelli bireyin topluma katılarak engellerini yenmesine de engel olmaktadır. Bu durum ebeveynlerin hayattan aldığı doyumu büsbütün olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenle bu çalışma ile sadece ebeveynlerin yaşam doyumlarının nasıl etkilendiğinin belirlenmesi değil aynı zamanda elde edilecek sonuçlar çerçevesinde ebeveynlerin nasıl desteklenmesi gerektiği ve bunun engelli bireyin gelişimine olan etkisine dair öneriler de geliştirilecektir. Ebeveyn ne ölçüde yaşamdan doyum alabilirse bu engelli çocuğunun da gelişimini olumlu etkileyecek ve sonuçta engelli bireyin topluma ve hayata kazandırılması daha da kolaylaşabilecektir. Ancak çocuğunun engeli nedeniyle onu kabullenememe ve bunun yaratacağı hayattan gerektiği gibi

doymam ise hem ebeveynleri hem de engelli çocuklarının psikolojik ve eğitsel gelişimini de olumsuz etkileyebilecektir.

Bu çalışmada zihinsel engelli çocukların ebeveynleri, otizm tanılı çocukların ebeveynleri ve hem zihinsel engelli hem otizm tanılı çocukların ebeveynleri olmak üzere üç grup şeklinde çalışılması hedeflenmiştir, ancak elde edilen veride hem zihinsel engelli hem otizm tanısı olan çocuğa rastlanmadığı için çalışmaya iki gruba devam edilmiştir.

Bu çalışma kapsamında ve yaklaşım içerisinde zihinsel engelli veya otizm tanısı almış çocuk sahibi ebeveynlerin çocuklarını kabullenme düzeyinin yaşam doyum düzeyi üzerine etkisinin ölçülmesi ve elde edilen sonuçlara göre hem ebeveynlere, hem öğretmenlere hem de yetkililere yol gösterilmesi amaçlanmaktadır.

2.2. Araştırmanın Önemi

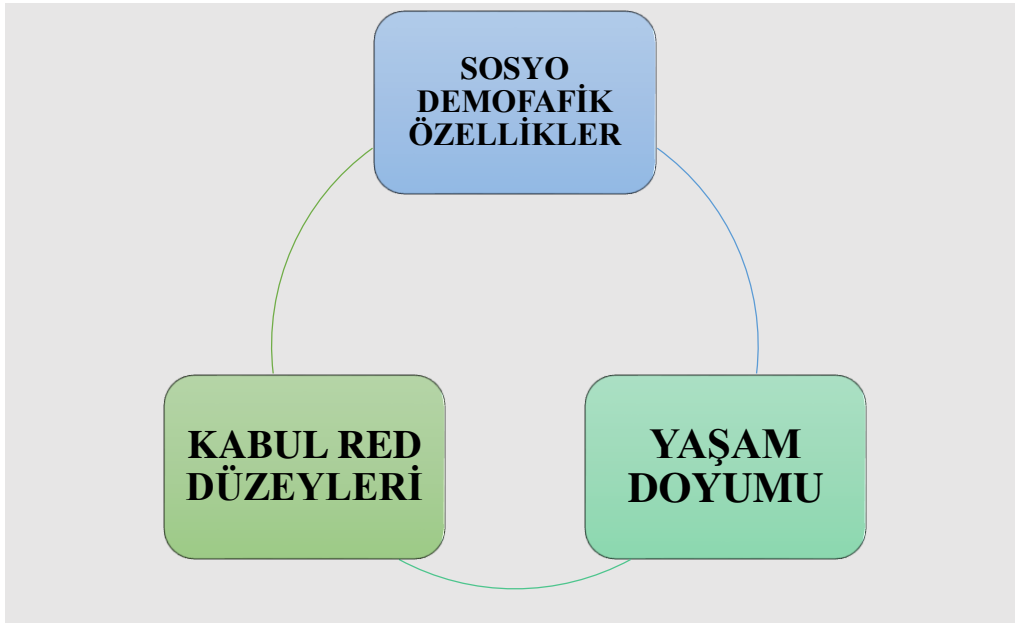
Ebeveynlerin zihinsel engelli veya otizm tanısı almış çocuklarını kabullenme düzeyinin ebeveynin kendisinin yaşam doyum düzeyine etkisi velilerin daha etkin hareket etmede dikkat etmesi gereken hususları ortaya çıkaracağından büyük öneme sahiptir. Yukarıda da bahsedildiği üzere, zihinsel ve diğer özel-gereksinimli engelli çocukların durumu özellikle daha farklı ebeveynlik yaklaşımları gerektirmektedir. Kabullenme derecesinin ebeveynin mutluluğuna olan etkisinin ölçülmesi sadece ebeveynin yaşam doyumunu açısından değil aynı zamanda engelli bireyin yaşamdan doyum alması, daha etkin biçimde psikolojik ve eğitsel gelişimini tamamlaması açısından da önemlidir. Özellikle de engelli bireyin temel sosyal çevresinin ailesi olduğu düşünüldüğünde ebeveynlerinin mutluluğu onların topluma katılmasında ve hayatla başa çıkmasında da dolaylı olarak etkiye ve öneme sahiptir.

Zihinsel engelli ve otistik çocuklarını kabullenmede zorluk yaşaması muhtemel ebeveynlerin yaşamdan aldıkları doyum üzerine literatürde yeterince araştırma yer almamaktadır. Bu çalışma ile bu konuda veri analizine dayalı ampirik sonuçlar elde edilerek literatüre katkı sağlaması açısından önem teşkil etmektedir.

2.3.Araştırmanın Modeli

Bu araştırma,zihinsel engelli veya otizm tanısı olan çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarını kabul red düzeyleri ile yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi saptamayı hedefleyen bir çalışmadır. Araştırma, ilişkisel tarama modeli şeklinde hazırlanmıştır.

Şekil 2.1. Araştırmanın Modeli

2.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu çalışmanın evreni İstanbul ili Şişli ilçesinde zihinsel engelli veya otistik bozukluk tanısı almış çocuk sahibi ebeveynlerdir. Örneklemi ise, İstanbul ili Şişli ilçesinde yer alan rehabilitasyon merkezlerinden kendi çalıştığım kurum olan Özel Birlikcan Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'nden rasgele seçilmiş zihinsel engelli veya otizm tanısı almış ve kurumda eğitim gören çocukların ebeveynleri oluşturmaktadır. Araştırmada, Ocak – Şubat 2018 tarihleri arasında çalışmaya gönüllü olan 350 ebeveynlerden veri toplanmıştır. Verilerin SPSS yüklendikten sonra 85 verinin uç değer olduğu tespit edilerek çalışmadan bu veriler çıkarılmıştır. Çalışmanın örnekleme gönüllü olan 265 ebeveyn oluşturmıştır.

2.5. Verileri Toplama Araçları

Araştırmaya katılanların sosyodemografik özelliklerin tespiti için hazırlanan form ile birlikte ebeveynlerin çocuklarını kabul ve red etme düzeylerini belirlemek için Rohner, Saavedra ve Granum (1978) tarafından geliştirilen Ebeveyn Kabul Red Ölçeği ve yaşam doyumu düzeyini belirlemek için Diener ve arkadaşları (1985) tarafından geliştirilen Yaşam Doyumu Ölçeği kullanılmıştır.

2.5.1. Sosyodemografik Bilgi Formu

Araştırmada kullanılan bu formunda (ebeveynlerin; cinsiyet, yaş, ailenin gelir düzeyi, çocuğunun tanısı gibi) sorular yer almaktadır (EK-1).

2.5.2.Ebeveyn Kabul Red Ölçeği

Rohner, Saavedra ve Granum (1978) tarafından ölçek geliştirilmiştir. Toplam 60 maddeden oluşan ölçeğin 4 alt boyutu vardır:

- 1) Sıcaklık ve sevgi (20 ifade),
- 2) Düşmanlık (15 ifade),
- 3) Kayıtsızlık ve ihmal (15 ifade),
- 4) Ayırışmamış reddetme (10 ifade)

Ebeveyn reddini ölçen 4 alt ölçeğe 5. alt ölçek olan Kontrol Ölçeğinin eklenmesiyle EKRÖ, Ebeveyn Kabul-Red/ Kontrol Ölçeği (EKRÖ/K Ebeveyn formu) olarak adlandırılarak 73 maddelik son halini almıştır. Ölçek 4'lü Likert tipinde (1,2,3,4) olup sıcaklık ve sevgi ölçeğindeki tüm maddeler tersine puanlanarak düşmanlık, kayıtsızlık ve ihmal, ayırışmamış reddetme ölçeklerinden alınan puanlara eklenir. Böylece, alt testlerden alınan puanlar toplam reddetme puanını verir. Ölçeğinin Türkçe'ye uyarlaması Anjel ve Erkman (1993) tarafından yapılmıştır. Bu araştırmada ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0.90 olarak hesaplanmıştır. EKRÖ/K'nin güvenirlik analizini de Erkman (2004) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin geneline ait iç tutarlılık katsayısı 0.74 olarak bulunurken sıcaklık, düşmanlık, kayıtsızlık ve ihmal, ayırışmamış reddetme alt ölçekleri için iç tutarlılık katsayıları sırasıyla 0.79, 0.83, 0.68 ve 0.59 şeklinde hesaplanmıştır. Kontrol alt ölçeğine ait iç tutarlılık ise 0.69 şeklinde hesaplanmıştır (Yamaç, 2011).

2.5.3.Yaşam Doyumu Ölçeği

Diener ve arkadaşları (1985) tarafından geliştirilen Yaşam Doyumu Ölçeği 5 maddeden oluşan ve 5'li likert tipinde bir ölçektir. Ölçek Köker (1991) tarafından Türkçe uyarlanmış ve geçerlilik güvenirlik analizleri yapılmıştır. Test tekrar test güvenirlik sonucu katsayısının olduğu 0.85 saptanmıştır.

2.6. Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan veriler Ocak – Şubat 2018 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırmaya katılan ebeveynlere; sosyodemografik form, Kabul Red Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeği bireysel görüşme yöntemiyle sunularak araştırma verileri elde edilmiştir.

2.7. İstatistiksel Analizler

Araştırmada elde edilen veriler SPSS 21.0 kullanılarak analiz edilmiştir. Verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotlar (ortalama, standart sapma, frekans)kullanılmıştır.

Araştırmada kullanılan yaşam doyumu, sıcaklık-şefkat, düşmanlık, ihmal, red, kontrol ve ebeveyn kabul red (toplam skor) ölçeklerinden elde edilen puanlarına yapılan skewness ve kurtosis analizi sonucunda ölçeklerin dağılımının normal olduğu saptanmıştır .İki grup arasındaki farkı Bağımsız Örneklem t testi ve ikiden fazla grup gruplar arası karşılaştırmaları da Tek Yönlü Varyans Analizi yapılmış ve Anova testi sonucunda farklılık bulunması durumunda farklılık yaratan grupları belirlemek için Post HocTukeyTesti yapılmıştır. Yaşam doyumu ölçeğinden alınan puanlar ile sıcaklık-şefkat, düşmanlık, ihmal, red, kontrol ve ebeveyn kabul red (toplam skor) ölçeklerinden alınan puanlar arasındaki ilişkiye Pearson Korelasyon Analizi ile bakılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmaya gönüllü olarak katılan ebeveynlerin sosyo-demografik özellikleri, yaşam doyumu ölçeği ile ebeveyn kabul red kontrol ölçeğinin puanlarına dair bulgular yer almaktadır.

3.1 Sosyo-Demografik Özellikler

Araştırma grubunun sosyo- demografik özelliklerine ilişkin istatistiksel veriler tablo 3.1’de verilmektedir.

Tablo 3.1: Sosyo-Demografik Özelliklere İlişkin Dağılımları

N=265	n	%
Cinsiyet		
Kadın	225	84.9
Erkek	40	15.1
Yaş		
23-35 yaş arası	93	35.1
36-45 yaş arası	135	50.9
46 yaş ve üzeri	37	14.0
Eğitim düzeyi		
İlkokul mezunu	86	32.5
Ortaokul mezunu	38	14.3
Lise mezunu	90	34.0
Üniversite mezunu	51	19.2
Gelir düzeyi		
3000 TL’nin altında	194	73.2
3000 TL ‘nin üzerinde	71	26.8
Engelli olan çocuğunun tanısı		
Otizm	120	45.3
Zihinsel yetersizlik	145	54.7
Çocuğun bakımında bireye yardımcı olan kimse		
Var	98	37.0
Yok	167	63.0

Araştırmaya katılan 265 ebeveynlerin cinsiyet dağılımlarına bakıldığında; %84.9’u (n=225) kadınlardan ve %15.1’i (n=40) erkeklerden oluştuğu gözlenmiştir. Ebeveynlerin yaş ortalamasının 38.29 ± 8.01 olduğu saptanmıştır. Ebeveynlerin %34.0’ü (n=90) lise mezunu, %32.5’u (n=86) ilkokul mezunu, %19.2’si (n=51) üniversite mezunu ve %14.3’ü (n=38) ortaokul mezunu olduğu görülmüştür. Ebeveynlerin %73.2’sinin (n=194) aylık gelir düzeyi

3000 TL'nin altı ve %26.8'sinin (n=71) aylık gelir düzeyi 3000 TL'nin üzerinde olduğu saptanmıştır. Ebeveynlerin %54.7'sinin (n=145) zihinsel yetersizlik tanısı olan çocuğu olduğu ve %45.3'ünün (n=120) otizm tanısı olan çocuğu olduğu görülmüştür. Ebeveynlerin %63.0'ü (n=167) engelli çocuğunun bakımından kendilerine yardımcı olan kimsenin olmadığı ve %37.0'si (n=98) engelli çocuğunun bakımından kendilerine yardımcı olan bir yakının olduğu saptanmıştır.

3.2 Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeğinin Puanlarının ve Ebeveyn Kabul Red Kontrol Ölçeğinin Puan Ortalamaları ve Güvenilirlik Değerlerinin İncelenmesi

Ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinin puanları ile ebeveyn kabul red kontrol ölçeğinin puanlarının ortalama değerleri ile güvenilirlik değerleri test edilmiştir.

Tablo 3.2: Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeği ve Ebeveyn Kabul Red Kontrol Ölçeği Alt Boyut ve Toplam Puan Dağılımları ve İç Tutarlılıklarının Değerlendirilmesi

	Madde Sayısı	Min-Maks	Ort±Ss	Cronbach's Alpha
Yaşam doyumu ölçeği puanı	5	5-25	14.12±4.59	0.884
Sıcaklık - şefkat alt ölçeği puanı	20	20-80	26.76±5.49	0.776
Düşmanlık alt ölçeği puanı	15	15-60	22.14±5.45	0.821
İhmal alt ölçeği puanı	15	15-60	19.99±4.06	0.503
Red alt ölçeği puanı	10	10-40	13.35±2.85	0.535
Kontrol alt ölçeği puanı	13	13-53	41.97±4.36	0.535
Ebeveyn kabul red ölçeği puanı (toplam)	60	60-240	82.26±14.64	0.700

Tablo 3.2'ye göre; yaşam doyumu ölçeğinin ortalamasının 14.12±4.59 olduğu ve güvenilirlik katsayısının 0.884 olarak yüksek düzeyde güvenilir bulunmuştur. Sıcaklık - şefkat ölçeğinin ortalamasının 26.76±5.49 olduğu ve güvenilirlik katsayısının 0.776 olarak oldukça güvenilir bulunmuştur. Düşmanlık ölçeğinin ortalamasının 22.14±5.45 olduğu ve güvenilirlik katsayısının 0.821 olarak yüksek düzeyde güvenilir bulunmuştur. İhmal ölçeğinin ortalamasının 19.99±4.06 olduğu ve güvenilirlik katsayısının 0.503 olarak düşük düzeyde güvenilir bulunmuştur. Red ölçeğinin ortalamasının 13.35±2.35 olduğu ve güvenilirlik katsayısının 0.535 olarak düşük düzeyde güvenilir bulunmuştur. Kontrol ölçeğinin ortalamasının 41.97±4.36 olduğu ve güvenilirlik katsayısının 0.535 olarak düşük düzeyde

güvenilir bulunmuştur. Ebeveyn kabul red ölçeğinin ortalamasının 82.26 ± 14.64 olduğu ve güvenilirlik katsayısının 0.700 olarak oldukça güvenilir bulunmuştur.

3.3 Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeğinin Puanlarının ve Ebeveyn Kabul Red Kontrol Ölçeğinin Puanlarının Sosyodemografik Özelliklere Göre Karşılaştırılması

Ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinin puanları ile ebeveyn kabul red kontrol ölçeğinin puanlarının sırasıyla cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi gibi sosyodemografik özelliklere göre farklılık gösterip göstermediği test edilmiştir.

Tablo 3.3: Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Grupların Yaşam Doyumu ve Ebeveyn Kabul Red Kontrol Ölçeklerinin Puanları Açısından Bağımsız Örneklem t Testi İle Karşılaştırılması

Bu bölümde ebeveynlerin cinsiyet değişkenine göre yaşam doyumu ve ebeveyn kabul red kontrol ölçeklerinden alınan puanlar arasında bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Ölçekler	Cinsiyet	N	Ort	SS	sd	t	p
Yaşam doyumu ölçeği puanı	Kadın	225	14.02	4.66	263	-0.860	0.391
	Erkek	40	14.70	4.19			
Sıcaklık - şefkat alt ölçeği puanı	Kadın	225	26.66	5.55	263	-0.729	0.467
	Erkek	40	27.35	5.17			
Düşmanlık alt ölçeği puanı	Kadın	225	22.29	5.54	263	1.065	0.288
	Erkek	40	21.30	4.94			
İhmal alt ölçeği puanı	Kadın	225	19.69	3.95	263	-2.921	0.004**
	Erkek	40	21.70	4.27			
Red alt ölçeği puanı	Kadın	225	13.48	2.83	263	1.753	0.081
	Erkek	40	12.62	2.91			
Kontrol alt ölçeği puanı	Kadın	225	42.24	4.28	263	2.425	0.016*
	Erkek	40	40.45	4.55			
Ebeveyn kabul red ölçeği puanı (toplam)	Kadın	225	82.13	14.73	263	-0.334	0.738
	Erkek	40	82.97	14.29			

**p<0.01; *p<0.05

Tablo 3.3'e göre; ebeveynlerin cinsiyetlerine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, sıcaklık-şefkat, düşmanlık, red ve ebeveyn kabul red ölçekleri toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır [Sırasıyla: $t(263)=-0.860$; $t(263)=-0.729$; $t(263)=1.753$ ve $t(263)=-0.334$; $p>0.05$].

Ebeveynlerin cinsiyetlerine göre ebeveynlerin ihmal alt ölçeğinin puanlarının arasında istatistiksel olarak erkeklerin aleyhine anlamlı fark bulunmuştur [$t(263)=-2.921$;

p<0.01].Erkeklerin ihmal alt ölçeğinden aldıkları puanların kadınların ihmal alt ölçeğinden aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Ebeveynlerin cinsiyetlerine göre ebeveynlerin kontrol alt ölçeğinin puanlarının arasında istatistiksel olarak kadınların lehine anlamlı fark bulunmuştur [t (263)=2.425; p<0.05].Kadınların kontrol alt ölçeğinden aldıkları puanların erkeklerin kontrol alt ölçeğinden aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 3.4: Ebeveynlerin Yaşları İle Ebeveynlerin Yaşam Doyumu ve Ebeveyn Kabul Red Kontrol Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkiyi Pearson Korelasyon Analizi İle İncelenmesi

Bu bölümde ebeveynlerin yaşları ile ebeveynlerin yaşam doyumu ve ebeveyn kabul red kontrol ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir.

Puan		Yaş
Yaşam doyumu ölçeği puanı	r	0.019
	p	0.752
Sıcaklık - şefkat alt ölçeği puanı	r	-0.047
	p	0.443
Düşmanlık alt ölçeği puanı	r	-0.037
	p	0.547
İhmal alt ölçeği puanı	r	-0.109
	p	0.076
Red alt ölçeği puanı	r	-0.036
	p	0.265
Kontrol alt ölçeği puanı	r	0.062
	p	0.316
Ebeveyn kabul red ölçeği puanı (toplam)	r	-0.069
	p	0.264

Tablo 3.4'e göre; ebeveynlerin yaşları ile ebeveynlerin yaşam doyumu, sıcaklık-şefkat, düşmanlık, ihmal, red, kontrol ve ebeveyn kabul red (toplam skor) ölçekleri toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür [Sırasıyla: r=0.019; r=-0.047; r=-0.037; r=-0.109; r=-0.036; r=0.062 ve r=-0.069; p>0.05].

Tablo 3.5: Ebeveynlerin Eğitim Düzeylerine Göre Grupların Yaşam Doyumu ve Ebeveyn Kabul Red Kontrol Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Açısından Anova Testi İle Karşılaştırılması

Bu bölümde ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre yaşam doyumu ve ebeveyn kabul red kontrol ölçeklerinden alınan puanlar arasında bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Ölçekler	Eğitim düzeyi	N	Ort.	SS	sd	F	p
Yaşam doyumu ölçeği puanı	Ortaokul mezunu ve altı	124	13.03	4.55	262	12.585	0.001**
	Lise mezunu	90	14.16	4.27			
	Üniversite mezunu	51	16.70	4.25			
Sıcaklık - şefkat alt ölçeği puanı	Ortaokul mezunu ve altı	124	27.24	5.91	262	2.850	0.060
	Lise mezunu	90	27.03	5.25			
	Üniversite mezunu	51	25.13	4.57			
Düşmanlık alt ölçeği puanı	Ortaokul mezunu ve altı	124	22.96	5.53	262	7.091	0.001**
	Lise mezunu	90	22.42	5.72			
	Üniversite mezunu	51	19.66	3.95			
İhmal alt ölçeği puanı	Ortaokul mezunu ve altı	124	20.37	4.25	262	1.036	0.356
	Lise mezunu	90	19.66	3.85			
	Üniversite mezunu	51	19.64	3.91			
Red alt ölçeği puanı	Ortaokul mezunu ve altı	124	13.79	3.04	262	4.854	0.009**
	Lise mezunu	90	13.32	2.85			
	Üniversite mezunu	51	12.33	2.04			
Kontrol alt ölçeği puanı	Ortaokul mezunu ve altı	124	42.70	4.32	262	3.410	0.055
	Lise mezunu	90	41.23	4.27			
	Üniversite mezunu	51	41.50	4.39			
Ebeveyn kabul red ölçeği puanı (toplam)	Ortaokul mezunu ve altı	124	84.37	15.20	262	5.019	0.007**
	Lise mezunu	90	82.44	14.55			
	Üniversite mezunu	51	76.78	12.05			
**p<0.01; *p<0.05							

Tablo 3.5'e göre; ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre ebeveynlerin sıcaklık-şefkat, ihmal ve kontrol ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında ise istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır [Sırasıyla: $F(262) = 2.850$; $F(262) = 1.036$ ve $F(262) = 3.410$; $p > 0.05$].

Ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre ebeveynlerin yaşam doyumu, düşmanlık, red ve ebeveyn kabul red ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında ise istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur [Sırasıyla: $F(262) = 12.585$; $F(262) = 7.091$; $F(262) = 4.854$ ve $F(262) = 5.019$; $p < 0.05$].

Yaşam doyumu, düşmanlık, red, kontrol ve ebeveyn kabul red düzeylerinin, ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre değişimini belirlemek üzere yapılan Post Hoc Scheffe testi sonuçlarına göre; üniversite mezunu olan ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanların lise mezunu ve altı olan bireylerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur.

Lise mezunu ve altı olan ebeveynlerin düşmanlık ölçeğinden aldıkları puanların üniversite mezunu olan bireylerin düşmanlık ölçeğinden aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur.

Ortaokul mezunu ve altı olan ebeveynlerin red ölçeğinden aldıkları puanların üniversite mezunu olan bireylerin red ölçeğinden aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur.

Ortaokul mezunu ve altı olan ebeveynlerin kabul red ölçeğinden (toplam skor) aldıkları puanların üniversite mezunu olan bireylerin kabul red ölçeğinden (toplam skor) aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur.

Tablo 3.6: Ebeveynlerin Gelir Düzeylerine Göre Grupların Yaşam Doyumu ve Ebeveyn Kabul Red Kontrol Ölçeklerinin Puanları Açısından Bağımsız Örneklem t Testi İle Karşılaştırılması

Bu bölümde ebeveynlerin gelir düzeylerine göre yaşam doyumu ve ebeveyn kabul red kontrol ölçeklerinden alınan puanlar arasında bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Ölçekler	Gelir	N	Ort	SS	sd	t	p
Yaşam doyumu ölçeği puanı	3000 TL'nin altı	194	13.22	4.35	263	-5.585	0.001**
	3000 TL'nin üzeri	71	16.59	4.33			
Sıcaklık - şefkat alt ölçeği puanı	3000 TL'nin altı	194	26.88	5.44	263	0.564	0.573
	3000 TL'nin üzeri	71	26.45	5.66			
Düşmanlık alt ölçeği puanı	3000 TL'nin altı	194	22.76	5.37	263	3.110	0.002**
	3000 TL'nin üzeri	71	20.45	5.35			
İhmal alt ölçeği puanı	3000 TL'nin altı	194	20.19	4.01	263	1.325	0.186
	3000 TL'nin üzeri	71	19.45	4.17			
Red alt ölçeği puanı	3000 TL'nin altı	194	13.59	2.88	263	2.349	0.020*
	3000 TL'nin üzeri	71	12.67	2.66			
Kontrol alt ölçeği puanı	3000 TL'nin altı	194	42.11	4.45	263	0.839	0.402
	3000 TL'nin üzeri	71	41.60	4.09			
Ebeveyn kabul red ölçeği puanı (toplam)	3000 TL'nin altı	194	83.44	14.38	263	2.189	0.029*
	3000 TL'nin üzeri	71	79.02	14.96			

** $p<0.01$; * $p<0.05$

Tablo 3.6'ya göre; ebeveynlerin gelir düzeylerine göre ebeveynlerin sıcaklık-şefkat, ihmal ve kontrol ölçeklerinin puanları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır [Sırasıyla: $t(263)=0.564$; $t(263)=1.325$ ve $t(263)=0.839$; $p>0.05$].

Ebeveynlerin gelir düzeylerine göre ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak gelir düzeyi 3000 TL'nin üzerinde olan ebeveynlerin lehine anlamlı fark bulunmuştur [$t(263)=-5.585$; $p<0.01$]. Gelir düzeyi 3000 TL'nin üzerinde olan ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanların gelir düzeyi 3000 TL'nin altında olan ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Ebeveynlerin gelir düzeylerine göre ebeveynlerin düşmanlık, red ve ebeveyn kabul red (toplam skor) ölçeklerinin puanları arasında istatistiksel olarak gelir düzeyi 3000 TL'nin altında olan ebeveynlerin aleyhine anlamlı fark bulunmuştur [Sırasıyla: $t(263)=3.110$; $t(263)=2.349$ ve $t(263)=2.189$; $p<0.05$]. Gelir düzeyi 3000 TL'nin altında olan ebeveynlerin düşmanlık, red ve ebeveyn kabul red (toplam skor) ölçeklerinden aldıkları puanların gelir düzeyi 3000 TL'nin üzerinde olan ebeveynlerin düşmanlık, red ve ebeveyn kabul red (toplam skor) ölçeklerinden aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 3.7: Ebeveynlerin Engelli Olan Çocuğunun Tanılarına Göre Grupların Yaşam Doyumu ve Ebeveyn Kabul Red Kontrol Ölçeklerinin Puanları Açısından Bağımsız Örneklem t Testi İle Karşılaştırılması

Bu bölümde ebeveynlerin engelli olan çocuğunun tanılarına göre yaşam doyumu ve ebeveyn kabul red kontrol ölçeklerinden alınan puanlar arasında bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Ölçekler	Tanı	N	Ort	SS	sd	t	p
Yaşam doyumu ölçeği puanı	Otizm	120	14.93	4.36	263	2.638	0.009**
	Zihinsel yetersizlik	145	13.45	4.68			
Sıcaklık - şefkat alt ölçeği puanı	Otizm	120	26.30	5.09	263	-1.234	0.218
	Zihinsel yetersizlik	145	27.14	5.79			
Düşmanlık alt ölçeği puanı	Otizm	120	21.57	5.28	263	-1.556	0.121
	Zihinsel yetersizlik	145	22.62	5.57			
İhmal alt ölçeği puanı	Otizm	120	19.78	4.10	263	-0.776	0.439
	Zihinsel yetersizlik	145	20.17	4.02			
Red alt ölçeği puanı	Otizm	120	13.29	2.98	263	-0.307	0.759
	Zihinsel yetersizlik	145	13.40	2.75			
Kontrol alt ölçeği puanı	Otizm	120	42.00	4.10	263	0.105	0.916
	Zihinsel yetersizlik	145	41.95	4.57			
Ebeveyn kabul red ölçeği puanı (toplam)	Otizm	120	80.95	14.02	263	-1.319	0.188
	Zihinsel yetersizlik	145	83.33	15.10			
** $p<0.01$							

Tablo 3.7'ye göre; ebeveynlerin engelli olan çocuğunun tanılarına göre ebeveynlerin sıcaklık-şefkat, düşmanlık, ihmal, red, kontrol ve ebeveyn kabul red (toplam skor) ölçeklerinin puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır [Sırasıyla: $t(263)=-1.234$; $t(263)=-1.556$; $t(263)=-0.776$; $t(263)=-0.307$; $t(263)=0.105$ ve $t(263)=-1.319$; $p>0.05$].

Ebeveynlerin engelli olan çocuğunun tanılarına göre ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinin puanlarının arasında istatistiksel olarak çocuğunun tanısı otizm olan ebeveynlerin lehine anlamlı fark bulunmuştur [$t(263)=2.638$; $p<0.01$]. Çocuğunun tanısı otizm olan ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanların çocuğunun tanısı zihinsel yetersizlik olan ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 3.8: Ebeveynlerin Engelli Olan Çocuğunun Bakımında Kendilerine Yardımcı Olan Kimsenin Olup Olmadığına Göre Grupların Yaşam Doyumu ve Ebeveyn Kabul Red Kontrol Ölçeklerinin Puanları Açısından Bağımsız Örneklem T Testi İle Karşılaştırılması

Bu bölümde ebeveynlerin engelli çocuğuna bakarken kendilerine yardımcı kimsenin olup olmasına göre yaşam doyumu ve ebeveyn kabul red kontrol ölçeklerinden alınan puanlar arasında bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Ölçekler	Yardımcı kişi	N	Ort	SS	sd	t	p
Yaşam doyumu ölçeği puanı	Var Yok	98 167	15.41 13.36	4.49 4.48	263	3.592	0.001**
Sıcaklık - şefkat alt ölçeği puanı	Var Yok	98 167	26.00 27.21	5.09 5.68	263	-1.745	0.082
Düşmanlık alt ölçeği puanı	Var Yok	98 167	21.04 22.79	5.07 5.58	263	-2.553	0.011*
İhmal alt ölçeği puanı	Var Yok	98 167	20.29 19.82	4.32 3.89	263	0.920	0.358
Red alt ölçeği puanı	Var Yok	98 167	12.82 13.65	2.73 2.88	263	-2.310	0.022*
Kontrol alt ölçeği puanı	Var Yok	98 167	41.70 42.13	3.91 4.60	263	-0.814	0.417
Ebeveyn kabul red ölçeği puanı (toplam)	Var Yok	98 167	80.16 83.49	14.52 14.61	263	-1.793	0.074
** $p<0.01$; * $p<0.05$							

Tablo 3.8’egöre; ebeveynlerin engelli olan çocuğunun bakımında kendilerine yardımcı olan kimsenin olup olmadığına göre ebeveynlerin sıcaklık-şefkat, ihmal, kontrol ve ebeveyn kabul red (toplam skor) ölçeklerinin puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır [Sırasıyla: $t(263)=-1.745$; $t(263)=0.920$; $t(263)=-0.814$ ve $t(263)=-1.793$; $p>0.05$].

Ebeveynlerin engelli olan çocuğunun bakımında kendilerine yardımcı olan kimsenin olup olmadığına göre ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinin puanlarının arasında istatistiksel olarak çocuğunun bakımında kendilerine yardımcı olan kimsesi olan ebeveynlerin lehine anlamlı fark bulunmuştur [$t(263)=3.592$; $p<0.01$].Çocuğunun bakımında kendilerine yardımcı olan kimsesi olan ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanların çocuğunun bakımında kendilerine yardımcı olan kimsesi olmayan ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Ebeveynlerin engelli olan çocuğunun bakımında kendilerine yardımcı olan kimsenin olup olmadığına göre ebeveynlerin düşmanlık ve red ölçeklerinin puanlarının arasında istatistiksel olarak çocuğunun bakımında kendilerine yardımcı olan kimsesi olmayan ebeveynlerin aleyhine anlamlı fark bulunmuştur [Sırasıyla; $t(263)=-2.553$ ve $t(263)=-2.310$; $p<0.05$].Çocuğunun bakımında kendilerine yardımcı olan kimsesi olmayan ebeveynlerin düşmanlık ve redölçeklerinden aldıkları puanların çocuğunun bakımında kendilerine yardımcı olan kimsesi olan ebeveynlerin düşmanlık ve redölçeklerinden aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.

3.4. Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeğinden Aldığı Puanlar İle Ebeveynlerin Ebeveyn Kabul Red Kontrol Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Bulgular

Ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldığı puanlar ile ebeveyn kabul red kontrol envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında bir ilişki olup olmadığı PearsonKorelasyon Analizi ile araştırılmıştır ve sonuçları Tablo 3.9’de verilmiştir.

Tablo 3.9: Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeğinden Aldığı Puanlar İle Ebeveyn Kabul Red Kontrol Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkiyi Pearson Korelasyon Analizi İle İncelenmesi

Bu bölümde ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinde aldıkları puanlar ile ebeveynlerin ebeveyn kabul red kontrol ölçeğinden aldıkları puanlar arasında bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir.

Puan		Yaşam doyumu ölçeğinin puanı
Sıcaklık - şefkat alt ölçeği puanı	r	-0.178
	p	0.004**
Düşmanlık alt ölçeği puanı	r	-0.255
	p	0.001**
İhmal alt ölçeği puanı	r	-0.187
	p	0.002**
Red alt ölçeği puanı	r	-0.212
	p	0.001**
Kontrol alt ölçeği puanı	r	-0.056
	p	0.362
Ebeveyn kabul red ölçeği puanı (toplam)	r	-0.255
	p	0.001**
**p<0.01		

Tablo 3.9'a baktığımızda; ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlar ile ebeveynlerin kontrol alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır [$r=-0.056$; $p>0.05$].

Ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlar ile ebeveynlerin sıcaklık-şefkat, düşmanlık, ihmal, red ve ebeveyn kabul red ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur [Sırasıyla; $r=-0.178$; $r=-0.255$; $r=-0.187$; $r=-0.212$ ve $r=-0.255$; $p<0.01$]. Ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlar arttıkça, ebeveynlerin sıcaklık-şefkat, düşmanlık, ihmal, red ve ebeveyn kabul red ölçeklerinden aldıkları puanlarda düşmekte olduğu saptanmıştır.

Sonuç olarak;

- ✓ Erkeklerin ihmal alt ölçeğinden aldıkları puanların kadınların ihmal alt ölçeğinden aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- ✓ Kadınların kontrol alt ölçeğinden aldıkları puanların erkeklerin kontrol alt ölçeğinden aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- ✓ Üniversite mezunu olan ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanların lise mezunu ve altı olan bireylerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- ✓ Lise mezunu ve altı olan ebeveynlerin düşmanlık ölçeğinden aldıkları puanların üniversite mezunu olan bireylerin düşmanlık ölçeğinden aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- ✓ Ortaokul mezunu ve altı olan ebeveynlerin red ölçeğinden aldıkları puanların üniversite mezunu olan bireylerin red ölçeğinden aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- ✓ Ortaokul mezunu ve altı olan ebeveynlerin kabul red ölçeğinden (toplam skor) aldıkları puanların üniversite mezunu olan bireylerin kabul red ölçeğinden (toplam skor) aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- ✓ Gelir düzeyi 3000 TL'nin üzerinde olan ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanların gelir düzeyi 3000 TL'nin altında olan ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- ✓ Gelir düzeyi 3000 TL'nin altında olan ebeveynlerin düşmanlık, red ve ebeveyn kabul red (toplam skor) ölçeklerinden aldıkları puanların gelir düzeyi 3000 TL'nin üzerinde olan ebeveynlerin düşmanlık, red ve ebeveyn kabul red (toplam skor) ölçeklerinden aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- ✓ Çocuğunun tanısı otizm olan ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanların çocuğunun tanısı zihinsel yetersizlik olan ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- ✓ Çocuğunun bakımında kendilerine yardımcı olan kimsesi olan ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanların çocuğunun bakımında kendilerine yardımcı olan kimsesi olmayan ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- ✓ Çocuğunun bakımında kendilerine yardımcı olan kimsesi olmayan ebeveynlerin düşmanlık ve red ölçeklerinden aldıkları puanların çocuğunun bakımında kendilerine

yardımcı olan kimsesi olan ebeveynlerin düşmanlık ve red ölçeklerinden aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.

- ✓ Ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlar artıkça ebeveynlerin sıcaklık-şefkat, düşmanlık, ihmal, red ve ebeveyn kabul red ölçeklerinden aldıkları puanlarda düşmekte olduğu saptanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

4.1.Cinsiyet Değişkenine Göre Yaşam Doyumu Düzeyinin İncelenmesi

Bu çalışmada anne ve babaların yaşam doyumu düzeyleri arasında bir farklılık tespit edilmemiştir.

Deniz, Dilmaç ve Arıcak (2009) tarafından engelli çocuk sahibi aileler ile gerçekleştirilen çalışmada annelerin sürekli kaygı düzeylerinin babalara oranlara daha yüksek olmasına rağmen yaşam doyum düzeyleri arasında bir farka rastlanmamıştır. Aynı sonuca engelli çocuk ailelerinin katılımı ile çalışma gerçekleştirmiş olan Arslan, Hamarta ve Deniz (2002) de ulaşmıştır.

Sarıkaya (2011) yaptığı çalışmada, anne ve babaların yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarını incelendiğinde iki grup arasında anlamlı bir farkın olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Yıldız (2015) zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynler ile gerçekleştirdiği çalışma sonucunda yaşam doyum ölçeğinden alınan toplam puanların cinsiyete göre farklılık göstermediği sonucu ulaşmıştır.

Engelli bir çocuğun varlığı anne ve baba üzerinde farklı şiddete sahip etkiler doğursa bile bakım, gelecek kaygısı gibi sorunlar ortak olarak yaşanmaktadır. Aile içerisinde bir engelli çocuğun varlığının anne ve babanın yaşam doyumlarına benzer oranlarda etki ettiği sonucumuz gerçekleştirilmiş olan diğer çalışmalarla tutarlılık göstermektedir.

4.2. Cinsiyet Değişkenine Göre Ebeveyn Kabul Red Kontrol Düzeyinin İncelenmesi

Bu çalışmada anne ve babaların sıcaklık-şefkat, düşmanlık, red ve ebeveyn kabul red ölçeklerinin puanlarının arasında bir fark tespit edilmemiştir. Babaların ihmal alt ölçeğinden aldıkları puanların, annelerin ise kontrol alt ölçeğinden aldıkları puanların daha yüksek olduğu saptanmıştır.

4.3. Yaş Değişkenine Göre Yaşam Doyumu Düzeyinin İncelenmesi

Bu çalışmada anne ve babaların yaşları ile yaşam doyum düzeyleri arasında bir fark tespit edilmemiştir.

Akandere ve ark. (2009) ile Acar (2009) tarafından farklı türde engellere sahip çocuk aileleri ile gerçekleştirilen çalışmalarda, yaş ile yaşam doyum düzeyleri arasında ilişki tespit edilmiştir.

Çalışma sonucumuz literatür ile uyumlu sonuç ortaya koymamıştır. Çalışma grubumuzun %86'sı 23-45 yaş arasındadır, bu yaş grubu aktif olarak hayatın içerisinde olan gruptur; iş, sosyal hayat gibi yaşam doyumlarını etkileyebilecek çok fazla sayıda faktör bulunmaktadır. Yaşam doyumuna bireylerin tüm hayat dilimlerindeki doyumlarının bir bileşkesidir. Bu nedenle bu inceleme alanı farklı yaş gruplarında farklı sonuçlar vermeye müsaittir.

4.4. Yaş Değişkenine Göre Ebeveyn Kabul Red Kontrol Düzeyinin İncelenmesi

Bu çalışmada anne ve babaların yaşları ile sıcaklık-şefkat, düşmanlık, ihmal, red, kontrol ve ebeveyn kabul red ölçeklerinin puanları arasında istatistiksel olarak ilişki olmadığı görülmüştür.

Dere (2009) tarafından gerçekleştirilmiş olan çalışmada otizm tanılı çocuk sahibi annelerin çocuğunu kabul etmesinin sosyo-demografik değişkenler ile olan ilişkisi inceleme konusu yapılmıştır. Çalışma sonucunda anne yaşı ile kabul red düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır. Tekin (2017) tarafından gerçekleştirilmiş olan çalışmada otizm tanılı çocuk sahibi babaların çocuğunu kabul etmesinin sosyo-demografik değişkenler ile olan ilişkisi inceleme konusu yapılmıştır. Çalışma sonucunda yaşı, babaların kabul-red düzeyleri üzerinde etkisi olmadığı görülmüştür.

Yaşın ebeveynlerin kabul red kontrol düzeyleri üzerinde etkisinin olmadığını gösteren çalışma sonucumuz gerçekleştirilmiş olan diğer çalışmalarla tutarlı bir sonuç ortaya koymuştur.

4.5. Eğitim Düzeyine Göre Yaşam Doyumu Düzeyinin İncelenmesi

Bu çalışmada üniversite mezunu olan ebeveynlerin yaşam doyumu düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Akandere ve ark. (2009) tarafından değişik engel türlerine sahip çocuk aileleri ile gerçekleştirilen çalışma sonucunda; anne ve baba eğitim seviyesinin yaşam doyumları üzerinde etkisinin olduğunu saptanmıştır (Akandere ve ark., 2009). Yıldız (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise üniversite mezunu ebeveynlerin; diğer ebeveynlere göre daha yüksek bir yaşam doyumuna sahip oldukları saptanmıştır.

Eğitim seviyesinin yükselmesi ile birlikte bireylerin doğru kaynaklara ulaşma ihtimali artarken, Eğitim düzeyinin yaşam doyum seviyesine olumlu katkıda bulunduğunu gösteren çalışma sonucumuz gerçekleştirilmiş olan diğer çalışmalar ile tutarlılık göstermektedir.

4.6. Eğitim Düzeyine Göre Ebeveyn Kabul Red Kontrol Düzeyinin İncelenmesi

Bu çalışmada eğitim seviyesinin ebeveynlerin sıcaklık-şefkat, ihmal ve kontrol ölçeklerinden aldıkları puanlar üzerinde fark yaratan bir değişken olmadığı saptanmıştır.

Tekin (2017) tarafından gerçekleştirilen çalışmada babaların eğitim seviyesi yükseldikçe çocuğu kabullenme davranışının arttığı, Erkan ve Toran (2004) tarafından gerçekleştirilen çalışmada annelerin eğitim seviyesi yükseldikçe, çocuklarına karşı sergiledikleri davranışların kabul edici yönde arttığı, eğitim seviyesi düştükçe olumlu davranışlarda azalma ve reddedici tutumda artış saptanmıştır. Yamaç (2011) tarafından yapılan çalışmada zihin engelli çocuğu kabul red düzeyinde, annelerin eğitim seviyesinin önemli bir değişken olduğu bulgulanmıştır.

Gerçekleştirilmiş olan çalışmalar eğitim seviyesinin artışı ile birlikte ebeveynlerin olumsuz tavırlarının azaldığını, olumlu davranışlarının ise arttığını göstermektedir. Entelektüel bilginin artışı ile birlikte değiştirilemez olan durumlar ile baş edilmesinin daha kolay kabul edilerek, buna uygun bir yaşam tarzının ortaya konulmasını beklemek olağandır. Çalışmamızda düşmanlık ölçeğinden en düşük puanları üniversite mezunu ebeveynlerin almış olması, ortaokul ve altı mezuniyet derecesine sahip ebeveynlerin üniversite mezunu ebeveynlere oranla daha yüksek red puanları almış olmaları çalışma sonuçlarımızı literatür ile tutarlı bir hale getirmektedir.

4.7. Gelir Düzeyine Göre Yaşam Doyumu Düzeyinin İncelenmesi

Bu çalışmada gelir düzeyi 3000 TL'nin üzerinde olan ebeveynlerin yaşam doyumu düzeylerinin daha az kazananlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Akandere ve ark. (2009) tarafından engelli çocuk sahibi aileleri ile gerçekleştirilen çalışma sonucunda babaların umutsuzluk ve yaşam doyum düzeyleri ile gelir durumu arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Yıldız (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da aynı sonuca ulaşılmıştır. Akarsu (2014) tarafından zihinsel engelli çocuğu olan ebeveynler ile yapılan araştırmada; gelir seviyesinin artışına paralel olarak yaşam doyumunun da iyileştiği saptanmıştır (Akarsu, 2014).

Engelli çocuk sahibi olmak, diğer ailelere göre daha fazla harcama zorunluluğunu da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle gelir düşüklüğü ihtiyaçların tam veya yeterli karşılanamaması sonucunu da doğurmaktadır. Gelir düzeyinin yaşam doyumu üzerindeki etkisini gösteren çalışma sonucumuz gerçekleştirilmiş olan diğer çalışmalarla tutarlı bir sonuç ortaya koymuştur.

4.8. Gelir Düzeyine Göre Ebeveyn Kabul Red Kontrol Düzeyinin İncelenmesi

Bu çalışmada 3000 TL'nin altında geliri olan ailelerin düşmanlık, red ve ebeveyn kabul red (toplam skor) ölçeklerinden daha yüksek puanlar aldıkları saptanmıştır.

Dere (2009) tarafından gerçekleştirilmiş olan çalışmada otizm tanılı çocuk sahibi annelerin çocuğunu kabul etmesinin sosyo-demografik değişkenler ile olan ilişkisi inceleme konusu yapılmıştır. Çalışma sonucunda gelir durumu ile kabul red düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır. Tekin (2017) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da babanın otistik çocuğu kabul-red düzeyi ile gelir düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu çalışmalardan farklı olarak Yamaç (2011) tarafından yapılan araştırmada ise ebeveynlerin gelir düzeyi azaldıkça engelli çocuğu kabul red puanının artış göstermekte olduğu bulgusuna erişilmiştir.

4.9. Engelli Olan Çocuğunun Tanısına Göre Yaşam Doyumu Düzeyinin İncelenmesi

Bu çalışmada otizm tanılı çocuk sahibi ebeveynlerin yaşam doyum düzeylerinin zihinsel yetersizlik sahibi çocuk sahibi ebeveynlere oranla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Arslan, Hamarta ve Deniz (2002) tarafından gerçekleştirilen çalışma sonucunda ortopedik engelli çocuğa sahip anne babaların doyum düzeylerinin, zihinsel engelli, işitme engelli ve konuşma engelli çocukların anne babalarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Kaner (2004) değişik türlerde yetersizliği olan çocuğa sahip anne ve babalar ile gerçekleştirdiği çalışmanın sonunda; zihinsel engelli çocuğu olan ailelerin, işitme engelli çocuğu olan ailelere göre çocuklarını daha yetersiz algılamalarına rağmen yaşamlarından daha çok doyum aldıklarını saptamıştır.

Otizm tanılı çocuk sahibi aileler ile zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin yaşam doyum düzeylerini kıyaslayan bir çalışmaya ulaşılammıştır. Farklı engel türleri ile gerçekleştirilen çalışmalara baktığımız zaman ise engel türlerinin yaşam doyum düzeyine etki ettiğini görmekteyiz. Çalışmamız sonucunda otizm tanısı konulmuş çocuk sahibi ebeveynlerin yaşam doyum düzeylerinin daha yüksek olduğunu görmekteyiz. Otizm tanısı özellikle erken dönemde konulabilirse, uygun eğitim programları ile çocukların hayatında büyük bir iyileşme yaratabilmektedir. Bunun bilincinde olmanın bile ailelerin üzerindeki stres yükünü görece azaltması makul bir sonuçtur.

4.10. Engelli Olan Çocuğunun Tanısına Göre Ebeveyn Kabul Red Kontrol Düzeyinin İncelenmesi

Bu çalışmada engel türünün ebeveynlerin sıcaklık-şefkat, düşmanlık, ihmal, red, kontrol ve ebeveyn kabul red (toplam skor) ölçeklerinin puanları üzerine bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir.

Ersoy (1997) tarafından işitme ve zihinsel engelli çocuk sahip anneler ile gerçekleştirilen çalışma sonucunda engel türünün annelerin çocuğunu kabullenme düzeyi üzerinde etkili olmadığı bulgulanmıştır.

Çalışma sonucumuz gerçekleştirilmiş olan diğer çalışmalarla tutarlı bir sonuç ortaya koymuştur.

4.11. Engelli Olan Çocuğun Bakımında Bakım Veren Kişiye Yardımcı Olan Kimsenin Olma Durumuna Göre Yaşam Doyumu Düzeyinin İncelenmesi

Bu çalışmada çocuğun bakımına yardım edilmesinin ebeveynlerin yaşam doyumu üzerine etkisi olduğu ve yaşam doyum düzeylerini yükselttiği tespit edilmiştir.

Kaner (2004) tarafından engelli çocuk sahibi ebeveynler ile gerçekleştirilen çalışma sonucunda zihinsel engelli çocuk annelerine sunulan eğitim desteğinin annelerin yaşam doyum düzeylerini yükselttiği saptanırken; sosyal destek sistemine sahip olmanın yaşam doyum düzeyi açısından önemli bir etmen olduğu bulgulanmıştır.

Engelli çocuk sahibi ailelerin aldıkları destek ile yaşam doyum düzeylerinin yükseldiği çok sayıda araştırma vardır. Akmanış (2010) annelerin algıladığı sosyal desteğin umutsuzluk düzeyi üzerine olan etkisini, Görgü (2005) ve Yurdakul ve Girli (1998) sosyal desteğin depresyon üzerine olan etkisini, Duygun ve Sezgin (2003) sosyal desteğin tükenmişlik üzerine olan etkisini, Sencar (2007) stres üzerine olan etkisini bulgulanmıştır. Sosyal desteğin varlığı ile gerileyebilen tüm bu sorunlar yaşam doyumu ile doğrudan ilintilidir. Bakım verene ulaşan yardımın yaşam doyum düzeyini yükselttiğini gösteren çalışma sonucumuz gerçekleştirilmiş olan diğer çalışmalar ile tutarlıdır.

4.12. Engelli Olan Çocuğun Bakımında Bakım Veren Kişiye Yardımcı Olan Kimsenin Olma Durumuna Göre Ebeveyn Kabul Red Kontrol Düzeyinin İncelenmesi

Bu çalışmada çocuğunun bakımında kendilerine yardımcı olan kimsesi olmayan ebeveynlerin düşmanlık ve redölçeklerinden aldıkları puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır.

İlgili yazında bu konuda gerçekleştirilmiş bir incelemeye ulaşılamamıştır. Lakin engelli çocuğun tüm bakım yükünü üstlenmiş olan kişinin, bu sorumluluğu paylaşabilen kişiye oranla daha fazla olumsuz tavır sergilemesi olağan bir sonuçtur.

4.13. Yaşam Doyumu İle Ebeveyn Kabul Red Kontrol Düzeyinin İncelenmesi

Bu çalışmada ebeveynlerin yaşam doyumu düzeylerinin yükselmesi ile birlikte sıcaklık-şefkat, düşmanlık, ihmal, red ve ebeveyn kabul red ölçeklerinden aldıkları puanların düştüğü saptanmıştır.

İlgili yazında bu konuda gerçekleştirilmiş bir incelemeye ulaşılammıştır. Bu alanda gerçekleştirilen çalışmalar genel olarak red-kabul davranışlarından etkilenmiş olan bireyler (çocuklar) üzerine yoğunlaşmıştır. Yaşam doyumu, tüm hayat dilimlerinden elde edilen doyumun bileşkesidir. Bir alandaki iyileşmenin diğer alandaki negatif duyguları nispeten dengelemesi olağandır. Çalışmamızda bireylerin yaşam doyum düzeylerini yükselten sebepler özel olarak araştırılmamış olsa da engelli bir çocuk sahibi olan bireylerin iş-eğitim veya sosyal hayatlarındaki iyileşmenin çocuklarına olumlu davranış olarak dönmesi makul ve beklenebilir bir sonuçtur.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde çalışmada anlamlı çıkan sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

Sonuç;

Bu çalışmanın konusunu zihinsel engelli veya otizm tanısı olan çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarını kabul red düzeyleri ile yaşam doyumları arasındaki ilişkisinin incelenmesi oluşturmaktadır. 265 katılımcının demografik özellikleri; hazırlanan demografik bilgi formuyla, çocuklarını kabul red düzeyleri; Ebeveyn Kabul Red / Kontrol Ölçeği ile, yaşam doyumları; Yaşam Doyumu Ölçeği ile ölçülmüştür.

Araştırmanın sonucuna göre ebeveynlerin yaşam doyumları ile ebeveynlerin sıcaklık-şefkat, düşmanlık, ihmal ve red düzeyleri arasında negatif yönde bir ilişki olduğu görülmüştür. Erkeklerin ihmal düzeyleri kadınların ihmal düzeylerine oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Kadınların kontrol düzeyleri erkeklerin kontrol düzeylerine oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ebeveynlerin eğitim düzeyleri ile gelir düzeylerine göre de ebeveynlerin yaşam doyumları ve çocuklarını kabul red düzeylerinin de farklılıklar olduğu görülmüştür. Ebeveynlerinin çocuklarının tanısı ile çocuklarına bakarken kendilerine yardımcı kimsenin olup olmaması da ebeveynlerin yaşam doyumları da farklılıklar olduğu görülmüştür.

Öneriler;

Sonuç olarak, bu çalışmada ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlar artıkça ebeveynlerin sıcaklık-şefkat, düşmanlık, ihmal, red ve ebeveyn kabul red ölçeklerinden aldıkları puanlarda düşmekte olduğu gözlenmiştir. Buna bağlı olarak gelecekte bu konuda çalışacak araştırmacılar için aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

Zihinsel engelli veya otizm tanısı almış çocukların ebeveynlerinin yaşam doyumları ile çocuklarını kabul red düzeylerini etkileyebileceği düşünülen, ebeveynlerin yaşı ile çocuğunun tanı kriterleri kullanılarak ve örneklem sayısı geniş tutularak çalışmanın tekrarlanması ve genişletilmesi önerilmektedir.

Bu çalışma ebeveynler bakımından heterojen bir gruba çalışılmıştır. İlerleyen araştırmalarda homojen bir gruba benzer araştırmalar yürütülebilir. Böylece babaların da dahil olduğu bir örneklem ile babaların yaşam doyumları ile çocuklarını kabul red düzeyleri ayrıntılı olarak değerlendirilebilir.

Örnekleme gruba sadece zihinsel engelli veya otizm tanısı almış çocuğu olan ve rehabilitasyon merkezine ziyaret eden ebeveynler dahil edildiği için yapılacak diğer çalışmalarda ve rehabilitasyon merkezine gelemeyen ebeveynlerde araştırmaya katılarak iki grup arasında da karşılaştırma yapılarak ebeveynin rehabilitasyon merkezine gelmesinin olumlu bir etkisi olup olmadığına bakılabilir.

Ebeveynlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere özel ve devlet kanalıyla yapılan girişimlerin ne kadar etkili olduğunu test etmek için saha çalışmaları yapılabilir.

Anne babalara, gerek zihinsel engelli çocuğun bakımı gerekse otizmli çocuğun bakımı konusunda eşit biçimde sorumluluk almaları gerektiği bunun aile huzurun sağlanmasındaki yeri uzman kişiler tarafından anlatılmalıdır. Bu sayede özel gereksinimi olan çocuğa yalnızca annenin bakımında olmadığı ile ilgili anne babalara farkındalık kazandırılmalıdır.

Zihinsel engelli veya otizm tanısı almış çocuğu olan anne babalara psikolojik destek alması konusunda yönlendirmeler yapılmalıdır. Anne babaların uzmanlardan alacağı destek sayesinde ebeveynlerin çocuklarını reddetmeleri engellenmiş olacak ve durumlarla nasıl baş edebilecek konusunda da farkındalık kazanmış olmaları sağlanacaktır.

Özel gereksinimi olan çocuğa sahip anne babalara yönelik grupla danışma programları düzenlenmeli ve grup üyeleri içinde de benzer problemler yaşadıklarını gördükçe yalnız olmadıklarını düşünecekler böylece anne babaların destek bulacağı düşünülmektedir.

Ebeveynlerin çocuklarının özel durumlarıyla ilgili neler yapabilecekleri konusunda çokta fazla eğitim almadığı ve durumu daha çok kabullenmeyi tercih ettiği görülmektedir. Bu nedenle televizyon, internet ve radyo gibi herkesin ulaşabileceği araçlar yoluyla özel eğitime yönelik yayınlar yapılabilir. Böylece çocuğunun durumunu kabullenememiş veya eğitimlere katılmaya zamanı olmayan ebeveynler için bilgi kaynağı olabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, M. (2009). *Zihinsel ve fiziksel özürlü çocuğa sahip anne ve babaların yaşam doyumu ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Konya.
- Akandere, M., Acar, M. ve Baştuğ, G. (2009). *Zihinsel ve fiziksel engelli çocuğa sahip anne ve babaların yaşam doyumu ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi*. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 23-32.
- Akarsu, Ö. (2014). *Zihinsel yetersiz çocukların aile yükü, özbakım becerileri, annelerinin yaşam doyumu ve etkileyen faktörler*. (Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Trakya.
- Akfıdan, A. (2016). *Otizmde görülen duyuşal bozuklukların gelişim basamaklarına olan etkisi*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Akkök, F. (1997). *Farklı özelliğı olan anne babaların yaşadıkları farklılıkla yaşamak*. *Türk Psikologlar Derneğı Yayınları*, 13: 9-22.
- Akkök, F., Aşkar, P. ve Karancı, N. (1992). *Özürlü bir çocuğa sahip anne babalardaki stresin yordanması*. *Özel Eğitim Dergisi*, 1(2), 8-12.
- Akmanış, S. (2010). *Otistik çocuğı olan annelerin algıladıkları sosyal desteğı göre umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Altay, B. ve Avcı, İ. (2009). *Huzurevinde yaşayan yaşlılarda özbakım gücü ve yaşam doyumu arasındaki ilişki*. *Dicle Tıp Derg / Dicle Med J Cilt/Vol 36, No 4*, 275-282.
- Annak, B.B., (2005), *Sosyal destek, sosyal ağı, yaşam kalitesi ve yaşam doyumu: duygu-durum ve anksiyetebozukluğu tanısı alan kişiler ve düzenli hemodiyaliz tedavisi gören hastalar açısından bir karşılaştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mersin.

- Arslan, C.,Hamarta, E. ve Deniz, E. (2002). *Engelli çocuğu olan ailelerin yaşam doyumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. 11. Ulusal zel Eğitim Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur, Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları, 179-184.*
- Aslan, B. (2014). *Ebeveyn kabul reddi ve intihar olasılığı: yaşam amaçları ve yalnızlık açısından bir değerlendirme.*(Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Aydoğan, A.,ve Danca, N. (2000). *zrl çocuğa sahip anne babaların umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. ocuk Forumu Dergisi. 3(2), 25-31.*
- Bodur, ř. ve Soysal, ř. (2004). *Otizmin erken tanısı ve nemi. Sted, 13(10), 394 – 398.*
- Budak S. (2000) *Psikoloji sözcüğü. Bilim ve Sanat Yayınlan, Ankara.*
- Cavkaytar, A. ve Diken, İ. (2007). *zel eğitime giriş. (3. Baskı), Ankara: Kök Yayıncılık.*
- etin, . (2005). *Suçlu ve normal ergenlerde algılanan anne-baba kabul ve reddi.*(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- olakkadioğlu, O., Yazgan İnanç, B., Toros, F. ve Uğuz, ř. (2004). *Zihinsel ve/veya bedensel engelli çocukların annelerinin anksiyete, depresyon ve stres düzeylerinin belirlenmesi. Klinik Psikiyatri, 7, 42-47.*
- opuroğlu, C. ve Mengi, A. (2014). *Toplumsal dışlanma ve otizm. TurkishStudies International PeriodicalForTheLanguages, LiteratureAndHistory Of TurkishOrTurkic.*
- Deniz, M. E., Dilmaç, B. ve Ancak, O. T. (2009). *Engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin durumluk-sürekli kaygı ve yaşam doyumlarının incelenmesi. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 6(1), 953-968.*
- Dere, N. (2009). *Annelerin otistik çocuklarını kabul etmeleri ile otistik ocukların Kardeşlerinin kardeşlerini kabulü arasındaki ilişkinin incelenmesi.*(Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

- DSM-5, (2014). *Amerikan psikiyatri birliği, ruhsal bozuklukların tanısai ve sayımsai elkitabı*. Beşinci Baskı, Tam Ölçütleri Başvuru Elkitabı. çev. Koroğlu E, Hekimler Yayın Birliği, Ankara.
- Duygun, T. (2001). *Zihinsel engelli ve sağlıklı çocuk annelerinde stres belirtileri stresle başa çıkma tarzları ve algılanan sosyal desteğin tükenmişlik düzeyine olan etkisi*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Duygun, T. ve Sezgin, N. (2003). *Zihinsel engelli ve sağlıklı çocuk annelerinde stres belirtileri, stresle başa çıkma tarzları ve algılanan sosyal desteğin tükenmişlik düzeyine olan etkisi. Türk Psikoloji Dergisi, 18 (52), 37 - 52.*
- Ege, P. (2006). *Farklı engel gruplarının iletişim özellikleri ve öğretmenlere öneriler. Özel Eğitim Dergisi, Ankara, 7(2), 1-23.*
- Eripek, S., (2005). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Erkan, S. ve Toran, M. (2004). *Alt sosyo-ekonomik düzey annelerin çocuklarını kabul ve reddetme davranışlarının incelenmesi (Diyarbakır İli Örneği). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 27: [2004] 91-97.*
- Ersoy, Ö. (1997). *İşitme ve zihinsel engelli çocuğu olan annelerin kaygı düzeyleri ve çocuklarını kabullenme durumlarına destekleyici eğitim programlarının etkisi*.(Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Ersoy, Ö. ve Avcı, N. (2000). *Özel gereksinimi olan çocuklar ve eğitimleri. Özel Eğitim. (s. 7-25). İstanbul: Ya-Pa Yayınları.*
- Eryılmaz, A., ve Öğülmüş, S. (2010). *Ergenlikte öznel iyi oluş ve beş faktörlü kişilik modeli. Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt 11 ,Sayı 3, Sayfa 189-203.*
- Fışıloğu, A. (1993). *İşitme engelli çocuğun ailesi. VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları (22-25) Eylül 1992, Ankara Hacettepe Üniversitesi) VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Düzenleme Kurulu ve Türk Psikologlar Derneği Yayını, Ankara.*

- Gander, M. ve Gardiner, H. (2010). *Çocuk ve ergen gelişimi* (7. baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Görgü, E. (2005). *3-7 Yaş arası otistik çocuğa sahip olan annelerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişki*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Gülaldı, D. (2010). *Erken çocuklukta Serebral Palsi 'li ve otistik çocuk annelerinin ebeveyn stres düzeylerinin yaşam doyumları ile ilişkisinin incelenmesi*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Hisoğlu, A. (2018). *Otizm spektrum bozukluğu tanılı çocukların ebeveynlerinde algılanan sosyal destek ve problem çözme becerilerinin yaşam doyumuna etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi. Sosyal Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Işıkhan, V. (2005). *Türkiye'de zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin sorunları*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- İçmeli, C., Ataoğlu, A., ve Canan, F. (2008). *Zihinsel özürlü çocukları olan ebeveynler ile sağlıklı çocuklara sahip ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının karşılaştırılması*. *Düzce Tıp Fakültesi Dergisi*, 3, 21-28.
- Kaner S. (2004). *Engelli çocukları olan anne babaların algıladıkları stres, sosyal destek ve yaşam doyumlarının incelenmesi*. Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri. (<http://acikarsiv.ankara.edu.tr/eng/>).
- Khaleque, A., & Rohner, R. P. (2012). *Pancultural associations between perceived parental acceptance and psychological adjustment of children and adults: A meta-analytic review of worldwideresearch*. *Journal of cross-cultural Psychology*, 43(5), 784-800.
- Khaleque, A., Rohner, R. P. (2002). *Perceived parental acceptance-rejection and psychological adjustment: a meta-analysis of cross-cultural and intracultural studies*. *Journal of Marriage and Family*, 64, 54-64.

- Koçoğlu, D. (2006). *Konya kent merkezinde sağlıklı yaşam biçimi davranışları ve yaşam kalitesinde sağlıkta sosyoekonomik eşitsizlikler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Konya.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2012). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği.
- Neugarten, BL., Havighurst, RJ. and Tobin, SS. (1961). *The measurement of the life satisfaction, Journal of Gerontology* 16:134-143.
- Önder, A., ve Gülay. H. (2010). *Comparing acceptance and rejection level of mentally handicapped children's parents and normally developed children's parents. e-Journal of New World Sciences Academy 2010, Volume: 5, Number: 3, Article Number: 1C0161*.
- Öngün, B., (2011). *Zihinsel engellilerle çalışmada aile ile işbirliğinin idareci açısından faydaları*. (Yüksek Lisans Tezi). Okan Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Özbey, Ç. (2005). *Otizm ve otistik çocukların eğitimi*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Özbey, Ç. (2009). *Özel çocuklar ve terapi yöntemleri*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Özdiker, J.B. (2002). *Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan çocukların anneleri ile ilişkilerini algılamaları ile annenin çocuğunu kabullenme ve reddetme davranışlarına ait algılamaları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Özekeş, M., Girli, A., Yurdakul, A. ve Sarısoy, M. (1998). *Evlilik ilişkisinde engelli çocuğa sahip olmanın rolü. 10. Ulusal Psikoloji Kongresi Kitapçığı, İzmir*.
- Öztürk, O. ve Uluşahin, A. (2011). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. (11. Baskı). İstanbul: Nobel Tıp Kitapevi.
- Öztürk, O. ve Uluşahin, A. (2014). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. 2, 12. Baskı, Bayt Yayıncılık.
- Rohner R.P., Khaleque, A. ve Coumoyer, D.E. (2007). *Introduction to parental acceptance-rejection theory, Methods Evidence and Implications*.

- Rohner, R. P. (2016). Introduction to interpersonal acceptance-rejection theory (IPAR Theory), methods, evidence, and implications. Retrieved February, 13, 2016.
- Rohner, R. P., Khaleque, A., & Cournoyer, D. E. (2005). *Parental acceptance-rejection: Theory, methods, cross-cultural evidence, and implications. Ethos, 33(3), 299-334.*
- Rohner, R.P. & Khaleque, A. (2002). *Parental acceptance-rejection and life-span development : A universal perspective. In .Lonner W.J., Dinel D.L., Hayes S.A. & Sattler, D.N. (eds.), Online Readings in Psychology and Culture.*
- Rohner, R.P. (2004). *The parental "acceptance-rejection syndrome": Universal Correlates of Perceived Rejection. American Psychologist, 59 (8), 830-840.*
- Sarıkaya, S. (2011). *Zihinsel engelli çocuğu olan ebeveynlerin stresle başa çıkma düzeylerinin ve yaşam doyumlarının incelenmesi.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- Sencar B. (2007). *Otistik çocuğa sahip ailelerin algıladıkları sosyal destek ve stres düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir
- Sucuoğlu, B. (2016). *Zihin engelliler ve eğitimleri.* Yedinci Baskı. Kök Yayıncılık. Ankara.
- Şendil, G. ve Kızıldağ, Ö. (2004). *Çocuk ve ergenlerde ebeveyn evlilik çatışması algısı. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi. 10, 58-66.*
- Tekin, H. (2017). *Otizmli çocuklara sahip babaların evlilik yaşam ve çocuğunu kabul reddi düzeylerinin eğitim açısından incelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yeditepe Üniversitesi. İstanbul.
- Terzi Ş. (2005). *Öznel iyi olmaya ilişkin psikolojik dayanıklılık modeli.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Gazi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Üstüner Top. F. (2009). *Otistik çocuğa sahip ailelerin yaşadığı sorunlar ve ruhsal durumlarının değerlendirilmesi: Niteliksel Araştırma. Çocuk Dergisi, 9(1):34- 42.*

- Yamaç, A. (2011). *Zihinsel engelli çocukların ebeveynlerinin, çocuklarını kabul-red düzeyi ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Yıldırım, A., Aşıklar, R. ve Karakurt, P. (2012). *Engelli çocukların annelerinin ruhsal durumlarının belirlenmesi. İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Fakültesi Hemşirelik Dergisi, 20(3), 200-209.*
- Yıldız, C. (2015). *Zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumları ve tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü. Toros Üniversitesi.
- Yıldız, D. (2009). *Okul öncesi dönem engelli çocuğa sahip annelerin çocuklarını kabullenişleri ile umutsuzluk düzeylerinin karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Yoltaş, A.R. (2007). *Öğretmen adaylarının yaşam doyumu ve depresyon düzeylerinin çeşitli değişkenlerle ilişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Yurdakul, A. ve Girli, A. (1998). *Engelli çocuğu olan ailelerin sosyal destek örüntüleri ve bunun psikolojik sağlık ile ilişkisi. İlk Işık Özel Eğitim Dergisi, 1, 6-12.*

EKLER

Ek 1. Demografik Bilgi Formu

Sayın Veli; bu araştırma Beykent Üniversitesi Klinik Psikoloji Bölümünde “Zihinsel yetersizliği olan ve/veya otizm tanılı çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarını kabul red düzeyi ve yaşam doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi” konusundaki tez çalışması için yapılmaktadır. Aşağıdaki anketlerde bulunan soruları yanıtlamanızı rica ederim, Lütfen hiçbir soruyu boş bırakmadan size en uygun cevabı işaretleyiniz. Çalışmamıza vereceğiniz katkıdan dolayı teşekkürler.

Araştırmacı: Tuğba MUŞTU EREN

- 1) Cinsiyetiniz? : ☐ Kadın ☐ Erkek
- 2) Yaşınız? :
- 3) Eğitim durumunuz ?
☐ Okur-Yazar değil ☐ Orta okul mezunu
☐ Okur-Yazar ☐ Lise Mezunu
☐ İlkokul Mezunu ☐ Üniversite veya Yüksekokul Mezunu
- 4) Ailenizin toplam aylık geliri ne kadardır?
☐ 1000 TL'nin altında ☐ 1000-3000 TL arası ☐ 3000 TL'nin üstü
- 5) Çocuğunuzun tanısı? : ☐ Otizm ☐ Zihinsel Yetersizlik
- 6) Tanısı Zihinsel Yetersizlik ise düzeyi ?
☐ Hafif düzeyde zihinsel yetersizlik
☐ Orta düzeyde zihinsel yetersizlik
☐ Ağır düzeyde zihinsel yetersizlik
☐ Çok ağır düzeyde zihinsel yetersizlik
- 7) Çocuğunuzun bakımında size yardım eden kimse var mı?
☐ Evet ☐ Hayır

Ek 2. Yaşam Doyumu Ölçeği

		Hiç katılmıyorum (1)	Çok az katılıyorum (2)	Orta düzeyde katılıyorum (3)	Büyük oranda katılıyorum (4)	Tamamen katılıyorum (5)
1	İdeallerime yakın bir yaşamım vardır.					
2	Yaşam koşullarım mükemmeldir.					
3	Yaşamımdan memnunum.					
4	Şimdiye kadar yaşamdan istediğim önemli şeylere sahip oldum.					
5	Tekrar dünyaya gelsem hayatımdaki hemen hem en hiçbir şeyi de değiştirmeyizdim					

Ek 3. Ebeveyn Kabul – Red Kontrol Ölçeği (Ekro/K Ebeveyn Formu)

Çocukla ilişkiniz: Anne _____ Baba _____ Üvey anne _____ Üvey baba _____

Diğer(belirtiniz) _____

İlişikteki sayfalar anne-babaların çocuklarına karşı bazen nasıl davrandıklarını anlatan ifadeler içermektedir. Her ifadeyi dikkatle okuyup, sizin çocuğunuza karşı davranışınıza ne kadar uygun olup olmadığını düşünün. Hızlı çalışın, ilk aklınıza gelen düşünceye göre yanıtlayınız ve bir sonraki ifadeye geçiniz. Hiçbir ifade üstünde çok vakit harcamayınız.

Her cümlemin yanında dört tane kutu var. Eğer ifade, sizin çocuğunuza karşı davranışınız hakkında temelde uygun ise, kendi kendinize sorun; "Hemen hemen her zaman mı doğru?" yoksa "Bazen mi doğru?". Eğer çocuğunuza karşı hemen hemen her zaman böyle davrandığınızı düşünüyorsanız, HEMEN HEMEN HER ZAMAN DOĞRU kutusuna, bazen böyle davrandığınızı düşünüyorsanız, BAZEN DOĞRU kutusuna X işareti koyun.

Eğer sizin çocuğunuza karşı davranışınızı doğru anlatmıyorsa, ona karşı davranışlarınızın temelde uymuyorsa, o zaman kendi kendinize sorun, "Nadiren mi doğru?" yoksa "Hemen hemen hiçbir zaman doğru değil mi?". Eğer çocuğunuza karşı nadiren böyle davranıyor iseniz, "NADİREN DOĞRU" kutusuna, eğer hiçbir zaman böyle davranmıyor iseniz "HEMEN HEMEN HİÇBİR ZAMAN" kutusuna X koyun.

Unutmayın, doğru veya yanlış bir yanıt yoktur. Onun için mümkün olduğu kadar dürüst ve açık olun. Cevaplarınızı nasıl olmak isteyebileceğinize göre değil, gerçekte nasıl olduğunuzu hissediyorsanız ona göre verin.

Örnek: Eğer çocuğunuz iyi davrandığında hemen hemen her zaman ona sarılıyor ve onu öpüyorsanız, o zaman ifadeyi aşağıdaki gibi işaretlemelisiniz.

	BENİM İÇİN DOĞRU		BENİM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
	Hemen hemen her zaman doğru	Bazen doğru	Nadiren doğru	Hemen hemen hiçbir zaman doğru değil
-Çocuğum iyi olduğunda ona sarılırım ve onu öperim.	☒	☐	☐	☐

©Ronald P. Rohner, 1989, 1997

Çeviri: M. Anjel, F. Erkman, 1993; A. Varan, 2000

Değiştirmeler: F. Erkman, 2002

☐

BENİM İÇİN DOĞRU

BENİM İÇİN DOĞRU DEĞİL

Hemen hemen
her zaman doğruBazen
doğruNadiren
doğruHemen
hemen
hiçbir
zaman
doğru değil

1. Ben çocuğum hakkında güzel şeyler söylerim.

☐☐☐☐

2. Çocuğum kötü davrandığında ona söylenir veya onu cezalandırırım.

☐☐☐☐

3. Çocuğuma sanki orada yokmuş gibi davranırım.

☐☐☐☐

4. Çocuğumu gerçekten sevip sevmediğimden şüphe ediyorum.

☐☐☐☐

5. Çocuğumun neleri yapıp, neleri yapamayacağını kesin olarak bilmesini sağlarım.

☐☐☐☐

6. Gündelik genel yapılacakları çocuğum ile konuşur ve söyleyeceklerini dinlerim.

☐☐☐☐

7. Çocuğum beni dinlemediği zaman çocuğumu başkalarına şikayet ederim.

☐☐☐☐

8. Çocuğumla yakından ilgilenirim.

☐☐☐☐

9. Dışarıya çıkacağı zaman, çocuğuma kesin olarak saat kaçta evde olacağını söylerim.

☐☐☐☐

10. Arkadaşlarını eve getirmesi için çocuğumu cesaretlendiririm ve onların iyi vakit geçirmesi için elimden geleni yaparım.

☐☐☐☐

11. Çocuğumla alay ederim.

☐☐☐☐

	BENİM İÇİN DOĞRU		BENİM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
	Hemen hemen her zaman doğru	Bazen doğru	Nadiren doğru	Hemen hemen hiçbir zaman doğru değil
12.Beni rahatsız etmediği sürece çocuğumun varlığını bilmezlikten gelirim.	☐	☐	☐	☐
13.Kızgın olduğum zaman çocuğuma bağırırım.	☐	☐	☐	☐
14.Çocuğuma sürekli olarak nasıl davranması gerektiğini söylerim.	☐	☐	☐	☐
15.Çocuğumun bana açılabilmesini kolaylaştırırım.	☐	☐	☐	☐
16.Çocuğuma karşı sertimdir.	☐	☐	☐	☐
17.Çocuğumun etrafımda olmasından hoşlanırım.	☐	☐	☐	☐
18.Bir çok kuralın olmasına ve kurallara uyulması gerektiğine inanırım.	☐	☐	☐	☐
19.Çocuğum bir şeyi iyi yaptığında, kendisiyle gurur duymasını sağlarım.	☐	☐	☐	☐
20.Hak etmediği zaman bile çocuğuma vururum.	☐	☐	☐	☐
21.Çocuğum için yapmam gereken şeyleri unuturum.	☐	☐	☐	☐
22.Çocuğum benim için bir yükür.	☐	☐	☐	☐
23.Çocuğuma dilediği kadar özgürlük tanırım.	☐	☐	☐	☐
24.Çocuğumu başkalarına överim.	☐	☐	☐	☐
25.Kızgın olduğum zaman çocuğumu cezalandırırım.	☐	☐	☐	☐

	BENİM İÇİN DOĞRU		BENİM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
	Hemen hemen her zaman doğru	Bazen doğru	Nadiren doğru	Hemen hemen hiçbir zaman doğru değil
26.Çocuğumun sağlıklı ve doğru yiyecekler yemesine çok dikkat ederim.	☐	☐	☐	☐
27.Çocuğuma işini tam olarak nasıl yapması gerektiğini söylerim.	☐	☐	☐	☐
28.Çocuğumla şefkat ve sevgi dolu konuşurum.	☐	☐	☐	☐
29.Çocuğuma karşı sabırsızım.	☐	☐	☐	☐
30.Çocuğumun sorularına cevap veremeyecek kadar meşgulüm.	☐	☐	☐	☐
31.Çocuğuma içerliyorum.	☐	☐	☐	☐
32.Çocuğuma istediği her yere bana sormadan gitmesine izin veririm.	☐	☐	☐	☐
33.Çocuğuma hak ettiği zaman överim.	☐	☐	☐	☐
34.Çocuğum sinirime dokunur.	☐	☐	☐	☐
35.Çocuğumun kimlerle arkadaşlık ettiğiyle ilgilenirim.	☐	☐	☐	☐
36.Çocuğumum ona ne söylendiye aynen öyle davranmasında ısrar ederim.	☐	☐	☐	☐
37.Çocuğumun hayatındaki olaylarla gerçekten ilgilenirim.	☐	☐	☐	☐
38.Çocuğumla kırııcı konuşurum.	☐	☐	☐	☐
39.Çocuğum yardım istediği zaman anlamazlıktan gelirim.	☐	☐	☐	☐

	BENİM İÇİN DOĞRU		BENİM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
	Hemen hemen her zaman doğru	Bazen doğru	Nadiren doğru	Hemen hemen hiçbir zaman doğru değil
40.Çocuğumun başı dertte olduğunda ona karşı anlayışsız davranırım.	☐	☐	☐	☐
41.Dilediği her akşam çocuğumun dışarı çıkmasına izin veririm.	☐	☐	☐	☐
42.Çocuğuma istenilen ve ihtiyaç duyulan bir kişi olduğunu hissettiririm.	☐	☐	☐	☐
43.Çocuğuma sinirime dokunduğunu söylerim.	☐	☐	☐	☐
44.Çocuğuma çok ilgi gösteririm.	☐	☐	☐	☐
45.Çocuğuma her zaman ne yapacağını söyleyebilmeyi isterim.	☐	☐	☐	☐
46.Çocuğum iyi davrandığı zaman onunla ne kadar gurur duyduğumu söylerim.	☐	☐	☐	☐
47.Çocuğumun kalbini kırarım.	☐	☐	☐	☐
48.Çocuğumun hatırlamamı beklediği olayları unuturum.	☐	☐	☐	☐
49.Çocuğum yanlış hareket ettiği zaman, onu artık sevmediğimi hissettiririm.	☐	☐	☐	☐
50.Çocuğuma yapması için bazı işler veririm ve o işler bitene kadar başka hiçbir şey yapmasına izin vermem.	☐	☐	☐	☐
51.Çocuğuma yaptığı şeyin önemli olduğunu hissettiririm.	☐	☐	☐	☐
52.Çocuğum yanlış bir şey yaptığında onu tehdit ediyorum veya korkutuyorum.	☐	☐	☐	☐

	BENİM İÇİN DOĞRU		BENİM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
	Hemen hemen her zaman doğru	Bazen doğru	Nadiren doğru	Hemen hemen hiçbir zaman doğru değil
53.Çocuğumla birlikte vakit geçirmekten hoşlanırım.	☐	☐	☐	☐
54.Çocuğumun canı ne isterse yapmasına izin veririm.	☐	☐	☐	☐
55.Çocuğumun üzüldüğü, tasalandığı veya korktuğu zaman ona yardım etmeye çalışırım.	☐	☐	☐	☐
56.Çocuğum kötü davrandığı zaman onu oyun arkadaşlarının önünde küçük düşürürüm.	☐	☐	☐	☐
57.Çocuğumun benimle beraber olmasından kaçınırım.	☐	☐	☐	☐
58.Çocuğumdan şikayet ederim.	☐	☐	☐	☐
59.Çocuğumun yaptığı her şeyi kontrol etmek isterim.	☐	☐	☐	☐
60.Çocuğumun görüşlerine saygı duyarım ve açıkça söylemesi için onu cesaretlendiririm.	☐	☐	☐	☐
61.Çocuğumu olumsuz bir şekilde başka çocuklarla kıyaslarım.	☐	☐	☐	☐
62.Plan yaptığım zaman çocuğumu da göz önünde bulundururum.	☐	☐	☐	☐
63.Benim için uygun olmasa bile, çocuğumun önemli gördüğü şeyleri yapmasına izin veririm.	☐	☐	☐	☐
64.Çocuğum uygunsuz davrandığı zaman onu olumsuz bir şekilde başka çocuklarla karşılaştırırım.	☐	☐	☐	☐

	BENİM İÇİN DOĞRU		BENİM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
	Hemen hemen her zaman doğru	Bazen doğru	Nadiren doğru	Hemen hemen hiçbir zaman doğru değil
65.Bakmaları, ilgilenmeleri için, çocuğumu başkalarına bırakırım. (örneğin:bir komşu veya akrabaya)	☐	☐	☐	☐
66.Çocuğuma istenmediğini hissettiririm.	☐	☐	☐	☐
67.Çocuğumun yaptığı şeylere ilgi duyarım.	☐	☐	☐	☐
68.Çocuğumun canı yandığında veya hasta olduğunda, kendisini daha iyi hissetmesi için elimden geleni yaparım.	☐	☐	☐	☐
69.Çocuğum kötü davrandığı zaman ondan utandığımı söylerim.	☐	☐	☐	☐
70.Çocuğuma onu sevdiğimi hissettiririm.	☐	☐	☐	☐
71.Çocuğuma nazik ve yumuşak davranırım.	☐	☐	☐	☐
72.Çocuğum yanlış davrandığında onu utandırmaya veya suçlu hissettirmeye çalışırım	☐	☐	☐	☐
73.Çocuğumu mutlu etmeye çalışırım.	☐	☐	☐	☐

Ek 4. Etik Kurul Onayı

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

04.05.2018

Enstitümüz Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji (tezli) programı öğrencisi **Tağba MUŞTU EREN**' in "**Zihinsel Engelli ve/veya Otizm Tanısı Olan Çocuga Sahip Ebeveynlerin, Çocukların Kabul - Red Düzeyi ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**" konulu tezine anket çalışması yapması Etik Kurulumuzca uygun görülmüştür.

ETİK KURUL ÜYELERİ

Prof. Dr. Ebru URAL
BAŞKAN

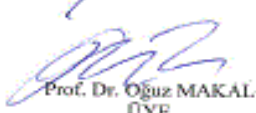

Prof. Dr. Akile Reşide GURSOY
ÜYE

Prof. Dr. Selahattin SARI
ÜYE

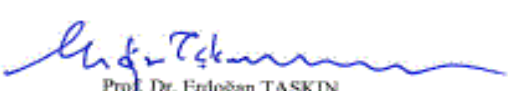

Prof. Dr. Turgut ÖZKAN
ÜYE

Prof. Dr. Tekin MEMİŞ
ÜYE

Prof. Dr. Ali Vahit TURHAN
ÜYE

Prof. Dr. Oğuz MAKAL
ÜYE

Prof. Dr. Nilhan RUÇÜKSAVAŞ
ÜYE

Prof. Dr. Erdoğan TAŞKIN
ÜYE

Beykent Üniversitesi İletişim Hattı: 444 1997 - 0850 340 34 34 - www.beykent.edu.tr

Ayazağa-Macık Yürüyüşü Ayazağa Mahallesi Hadım Kuru Yolu Cad. No: 19, Sarıyer 34390 İstanbul / Faks: (0212) 269 64 90
Beykent Üstü Yürüyüşü Cumhuriyet Mah. Gürpınar Yolu Cad. No: 3/A, Beykent Siteleri, Büyükdere 34500 İstanbul / Faks: (0212) 867 55 66
Taksim Yürüyüşü Sırsızlar Cad. No: 05, Taksim, Beşiktaş 34437 İstanbul / Faks: (0212) 243 02 78 - info@beykent.edu.tr

ÖZGEÇMİŞ

10 Temmuz 1990 tarihinde İstanbul Şişli’ de doğdum. İlköğretim, Orta öğretim ve Liseyi tamamladıktan sonra İstanbul Bilgi Üniversitesi’nde Psikoloji bölümünü 2013 yılında tamamladım. Mezun olduktan sonra Rehabilitasyon merkezinde engelli çocuklarla çalışmaya başladım ve çalışmaya devam etmekteyim. Yüksek lisansımı 2014 yılında Beykent Üniversitesi’ nde Klinik Psikoloji bölümünde başladım.

Tuğba MUŞTU EREN

